

Model działania samorządów uczniowskich w szkołach branżowych

Olga Napiontek, Piotr Sienkiewicz

Autorki i autorzy:

Opracowanie modelu: Olga Napiontek i Piotr Sienkiewicz / Fundacja Civis Polonus

Recenzja i koordynacja współpracy ze szkołami: Irena Poździech / Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu

Redakcja merytoryczna tekstu: Elżbieta Tołwińska-Królikowska

Korekta: Dominik Wódz

Opracowanie graficzne: Alicja Kobza Studio

Realizacja działań pilotażowych w szkołach: Zespół Szkół Inżynierii Środowiska i Usług im. Mikołaja Kopernika w Elblągu, Zespół Szkół Techniczno-Informatycznych w Elblągu, Zespół Szkół Zawodowych nr 1 w Elblągu, Zespół Szkół Zawodowych w Kurzętniku, Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku, Zespół Szkół Zawodowych im. Emilii Sukertowej-Biedrawiny w Malinowie.

Fundacja Civis Polonus, 2024

Publikacja powstała w ramach projektu „Demokracja w branżówkach – innowacyjne podejście do samorządu uczniowskiego w szkołach branżowych”. Projekt finansowany przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG i Funduszy Norweskich w ramach Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny

Partnerem projektu był Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu.

W projekcie wzięli udział uczniowie, nauczyciele i dyrektorzy z sześciu szkół branżowych z województwa warmińsko-mazurskiego:

- Zespół Szkół Inżynierii Środowiska i Usług im. Mikołaja Kopernika w Elblągu,
- Zespół Szkół Techniczno-Informatycznych w Elblągu,
- Zespół Szkół Zawodowych nr 1 w Elblągu,
- Zespół Szkół Zawodowych w Kurzętniku,
- Zespół Szkół Zawodowych im. Emilii Sukertowej-Biedrawiny w Malinowie,
- Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku.

Więcej o projekcie: <https://civispolonus.org.pl/projekty/demokracja-w-branzowkach-innowacyjne-podejscie-do-samorzadu-uczniowskiego-w-szkolach-branzowych>

Iceland
Liechtenstein
Norway

**Active
citizens fund**

20^{lat!}
civis.

warmińsko-mazurski
ODN
Elbląg

Spis treści

I Wstęp	4
Czego uczy samorządność uczniowska	7
Podstawy prawne działania samorządów uczniowskich	9
II Samorządność uczniowska w działaniu krok po kroku	11
1. Kluczowe działania samorządu uczniowskiego	12
2. Przygotowanie nauczycieli do wspierania samorządności uczniowskiej	13
3. Regulamin samorządu uczniowskiego	14
4. Opiekun samorządu uczniowskiego	18
5. Wybory przedstawicieli samorządu uczniowskiego	21
6. Diagnoza potrzeb i zebranie pomysłów	26
7. Współpraca samorządu uczniowskiego z dyrekcją szkoły	29
8. Tablica informacyjna samorządu uczniowskiego	30
9. Oddolne inicjatywy samorządów klasowych na rzecz klimatu	32
10. Pokój samorządu uczniowskiego	34
11. Rada wolontariatu i wolontariat	35
12. Motywowanie i docenianie za działalność samorządową	37
III O projekcie	39
IV Załączniki	42
Załącznik 1. Wzory dokumentów potrzebnych podczas organizacji wyborów reprezentantów SU	43
Załącznik 2. Scenariusz lekcji na temat wyborów reprezentacji SU	47
Załącznik 3. Scenariusz lekcji na temat regulaminu SU	49
Załącznik 4. Scenariusz pracy grupy roboczej ds. opracowania projektu regulaminu SU	51
Załącznik 5. Scenariusz lekcji poświęconej zbieraniu opinii i wniosków uczniów	55
Załącznik 6. Scenariusz lekcji o bezpieczeństwie klimatycznym	57

I Wstęp

Niniejsza publikacja jest skierowana do opiekunek i opiekunów samorządów uczniowskich w szkołach branżowych oraz dyrektorów, którym leży na sercu zarządzanie szkołą branżową z uwzględnieniem głosu młodych ludzi. Treści w niej zawarte są wynikiem wieloletnich doświadczeń wspierania samorządności uczniowskiej przez zespół Fundacji Civis Polonus oraz badania praktyk edukacji obywatelskiej w szkołach branżowych, przeprowadzonego pod kierunkiem prof. Przemysława Sadury w 2023 roku¹. Przedstawiona tu propozycja działania SU została pilotażowo wdrożona w sześciu szkołach branżowych pracujących w zespołach szkół zawodowych, są to:

- Zespół Szkół Inżynierii Środowiska i Usług im. Mikołaja Kopernika w Elblągu,
- Zespół Szkół Techniczno-Informatycznych w Elblągu,
- Zespół Szkół Zawodowych nr 1 w Elblągu,
- Zespół Szkół Zawodowych w Kurzętniku,
- Zespół Szkół Zawodowych im. Emilii Sukertowej-Biedrawiny w Malinowie,
- Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku.

Zespół Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu wspierał organizacyjnie i merytorycznie zespoły szkolne w trakcie realizacji pilotażu oraz opiniował i współtworzył treści edukacyjne przekazywane w projekcie.

Nasze wspólne doświadczenie pokazało, że specyficzna organizacja pracy szkoły branżowej nie musi wykluczać konstruktywnej aktywności w ramach samorządu uczniowskiego. W tej publikacji dzielimy się dobrymi praktykami szkół uczestniczących w pilotażu.

Naszą intencją jest zdecydowanie przeciwstawienie się praktyce opisywanej starym powiedzeniem „dzieci i ryby głosu nie mają”, dostarczenie pomysłów na wzmocnienie głosu młodych osób i uruchomienie ich energii w działaniach społecznych.

Samorządność uczniowską uważamy za jeden z najważniejszych sposobów rozwijania kompetencji społecznych i obywatelskich w szkole oraz dostrzegamy w niej fundament wychowywania młodych ludzi do funkcjonowania w demokratycznym społeczeństwie. Nie widzimy powodu, by ją marginalizować, uznawać za mniej ważną niż inne elementy szkolnego wychowania i dydaktyki. Przeciwnie, uważamy, że w momencie, w którym młodzi ludzie są u progu dorosłości, a więc wchodzą również w rolę obywatela, powinni oni doświadczać demokratycznej kultury szkoły, rozumieć i akceptować fakt, że ważnym elementem życia ucznia (obok nauki, relacji z rówieśnikami) jest bycie aktywnym obywatelem społeczności szkolnej, gotowym do zabierania głosu w szkolnych sprawach, głosującym, realizującym oddolne inicjatywy.

Prawo oświatowe² wyraźnie mówi, że samorząd uczniowski (SU) tworzą wszyscy uczniowie szkoły, nie czyniąc różnicy między typami szkół. Zapisy ustawy dotyczące regulaminu SU czy też podstawowych uprawnień uczennic i uczniów, którymi są wyrażanie opinii i zgłaszanie wniosków we wszystkich sprawach szkoły, dotyczą także szkół branżowych. Zatem zadaniem nauczycieli-opiekunów SU jest sprawić, żeby także

1 P. Sadura, M. Cwalina, Szkolna autokracja. Raport z badań praktyk edukacji obywatelskiej i demokracji szkolnej w szkołach branżowych pierwszego stopnia w województwie warmińsko-mazurskim, Fundacja Civis Polonus, Warszawa 2023.

2 Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59 z późn. zm.).

uczniowie branżówek uczestniczyli w samorządowych działaniach przy uwzględnieniu specyfiki ich codzienności szkolnej.

Uczniowie branżówek to specjaliści w swoich profesjach, dysponujący twardymi, technicznymi umiejętnościami. Jednocześnie bardzo często potrzebujący rozwinąć kompetencje miękkie – społeczno-obywatelskie. Są fachowcami nastawionymi na konkretne działania, przynoszące praktyczne korzyści im samym i społeczności szkolnej. Samorządność uczniowska stanowi dla nich idealną przestrzeń do podejmowania aktywności sprzyjającej doświadczeniu demokracji, a tym samym współpracy, komunikacji, doceniania, wytrwałości i budowania zdrowych relacji społecznych.

W modelu działań SU w szkołach branżowych koncentrujemy się na tym, jakie działania samorządu uczniowskiego warto podejmować, żeby zrealizować zapisy Prawa oświatowego, tym samym dając uczennicom i uczniom szkół branżowych takie same szanse na zdobywanie kompetencji obywatelskich i społecznych, jakie mają uczniowie innych typów szkół ponadpodstawowych. Pokazujemy, jakie działania są kluczowe do tego, żeby młodzi ludzie rzeczywiście doświadczali samorządności, współtworząc szkolne reguły, zabierając głos w szkolnych sprawach oraz podejmując oddolne inicjatywy na rzecz urozmaicenia szkolnej codzienności.

Mamy nadzieję, że model sprawdzony w sześciu szkołach branżowych sprawdzi się i u Państwa. Życzymy Państwu wiele satysfakcji z ważnych rozmów z młodymi ludźmi oraz z towarzyszenia im w projektowaniu i realizowania działań, których są autorami. **Zależy nam także na tym, by nauczyciele i nauczycielki rozwijający samorządność uczniowską pamiętali, że ich praca to wychowywanie młodzieży do roli aktywnych obywateli demokratycznego państwa. A tego wszyscy bardzo potrzebujemy!**

Czego uczy samorządność uczniowska

➔ Wybieranie swoich przedstawicieli

Coroczne wybory reprezentacji samorządu uczniowskiego mogą być okazją do ćwiczenia umiejętności namysłu nad wspólnymi, tu szkolnymi, sprawami, formułowania oczekiwań wobec przedstawicieli, analizy potrzeb społeczności, którą mają reprezentować. Uczniowie nabywają nie tylko umiejętność głosowania, lecz także rozpoznawania interesów wspólnoty oraz zgodnego z nimi, świadomego dokonywania wyborów. Zrozumienie wagi wyborów, nabycie umiejętności oceniania programów kandydatów i oddawania głosu mogą być ważnym efektem edukacyjnym dobrze działającego samorządu uczniowskiego. Są one niezbędne dla demokracji dobrej jakości.

➔ Podejmowanie oddolnych działań

Jeśli chcemy, by w przyszłości nasi współobywatele brali sprawy w swoje ręce, działali na rzecz swojej społeczności lokalnej, narodowej, europejskiej, trzeba nauczyć młodzież podejmowania oddolnych działań. Szkoła może stanowić doskonałe miejsce ćwiczenia się uczniów w byciu aktywnym, planowaniu i realizacji swoich projektów. By to było możliwe, niezbędne jest rozwijanie ich umiejętności porozumiewania się, współpracy, brania odpowiedzialności za szkolne wydarzenia oraz za działania na rzecz szkolnej społeczności. Tego właśnie samorządność uczniowska uczy lepiej niż inne procesy zachodzące na terenie szkoły. Oddolne działania uczniów mogą dotyczyć zarówno organizowania imprez i uroczystości w szkole, wolontariatu, działań na rzecz społeczności lokalnej, jak i oddziaływania na życie szkoły – od zarządzania jej infrastrukturą po poprawę jakości nauczania.

➔ Współdecydowanie o wspólnych sprawach

Dzisiejsza demokracja daje obywatelom coraz więcej możliwości wpływania na decyzje władz – od lokalnych po europejskie. Organizowanych jest coraz więcej konsultacji społecznych, debat publicznych, spotkań z mieszkańcami. Jest to ważna tendencja związana z przemianami dotyczącymi roli obywateli, których zadaniem nie jest już tylko wybieranie swoich reprezentantów raz na cztery lata, lecz także aktywne uczestnictwo między wyborami. Samorządność uczniowska jest świetnym polem ćwiczenia procesu podejmowania decyzji, uczestniczenia w decydowaniu o ważnych sprawach, dostosowanego do wieku uczennic i uczniów. Włączanie ich w proces decydowania o sprawach szkoły pozwala na budowanie poczucia odpowiedzialności za społeczność szkolną.

➔ Rozpoznawanie reguł i działanie zgodnie z nimi

Samorządność uczniowska daje możliwość nauczania młodych ludzi, czym są reguły, skąd się biorą i jak należy ich przestrzegać. To samorząd uczniowski uchwała zasady swojego działania i wyboru przedstawicieli. Jest to świetna okazja do uczenia, że w społeczeństwie demokratycznym obywatele mają wpływ na reguły, którym sami potem podlegają. To pokazuje uczniom, że w państwie demokratycznym reguły nie

są arbitralne, ale mają odzwierciedlać sytuację i potrzeby ludzi, dla których zostały napisane. Reprezentacja samorządu uczniowskiego, działając na rzecz przestrzegania praw uczniów, uczy wszystkich, że prawa w demokracji należy przestrzegać, a obywatele powinni upominać się o sprawiedliwość w sytuacji, gdy jest ono naruszane. Tworzenie regulaminu SU zgodnie z ustawą Prawo oświatowe pokazuje uczniom, że prawo nie jest tylko tworem abstrakcyjnym i niepotrzebnym w codziennych działaniach, ale ma pomóc w osiągnięciu własnych celów i lepszej organizacji.

Podstawy prawne działania samorządu uczniowskiego

Każdy opiekun samorządu uczniowskiego, rozpoczynając swoją pracę, powinien zapoznać się z zapisami dotyczącymi samorządu uczniowskiego, które znajdują się w ustawie Prawo oświatowe – najważniejszym akcie prawnym określającym zasady edukacji w Polsce. Istotne jest bowiem, by w swojej codziennej pracy opiekun działał zgodnie z prawem – to znaczy by wspierał działania, które są obligatoryjne dla samorządu uczniowskiego w świetle ustawy, oraz by działania wykraczające poza te przewidziane w ustawie nie były z nią sprzeczne. Ustawę warto zatem potraktować jako podstawowe wytyczne określające zadania samorządu uczniowskiego, a co za tym idzie – także osób wspierających samorządność uczniowską: nauczycieli, dyrekcji, a przede wszystkim opiekuna samorządu uczniowskiego. To dorośli pracownicy szkoły odpowiadają za stworzenie warunków do praktykowania samorządności uczniowskiej.

Nauczyciel, planując swoją pracę na lekcjach przedmiotowych, zagląda do podstawy programowej (rozporządzenia ministra ds. edukacji), żeby sprawdzić, czego oczekuje się od nauczycieli, jakie efekty powinien osiągnąć i jakie działania zaplanować. Z samorządnością uczniowską jest podobnie. Choć wydaje się ona sferą wolności i inicjatywy uczniowskiej, to ma swoje ramy prawne.

Najważniejsze zapisy prawne dotyczące samorządności znajdują się w ustawie Prawo oświatowe i brzmią następująco:

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe³

Art. 85

1. W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej „samorządem”.

2. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki.

3. Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.

4. Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki.

5. Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:

- 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;*
- 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;*

³ Ibidem.

- 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiającej zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;
- 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej;
- 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi w porozumieniu z dyrektorem;
- 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.

Co w praktyce wynika z tych zapisów?

- Konieczne jest powszechne głosowanie nad regulaminem SU!
- Najważniejszym zadaniem samorządu uczniowskiego jest wyrażanie opinii i wniosków we wszystkich sprawach szkoły!

Zatem zadaniem opiekuna jest takie zorganizowanie samorządności uczniowskiej, by było to możliwe.

II Samorządność uczniowska w działaniu krok po kroku

Kluczowe działania samorządu uczniowskiego

Proponowany w tej publikacji model działania SU gwarantuje, że samorząd uczniowski będzie działał, wypełniając wszystkie wymagania Prawa oświatowego, a jednocześnie zwiększy aktywność społeczną uczniów i uczennic. Jego najważniejsze elementy to:

Uchwalanie regulaminu SU w atrakcyjnym, angażującym procesie:

- powołanie otwartej grupy uczniów do tworzenia regulaminu, która opracuje jego projekt,
- konsultacje projektu na godzinie wychowawczej w każdej klasie,
- uwzględnienie wniosków z konsultacji,
- referendum szkolne za przyjęciem regulaminu.

To działanie pozwoli w pełni zrealizować zapisy art. 85 pkt. 3 ustawy Prawo oświatowe.

Zorganizowanie przejrzystych i edukacyjnych wyborów do organów SU, m.in. przez:

- atrakcyjną debatę o potrzebach i problemach uczniów, ich wizji szkoły,
- przeprowadzenie podczas lekcji wychowawczych we wszystkich klasach dyskusji na temat postaw i umiejętności oczekiwanych od przyszłych reprezentantów SU,
- głosowanie nad zgłoszonymi kandydatami.

Wyrażanie opinii i wniosków w sprawach szkoły

Zebranie przez przedstawicieli SU w każdej klasie podczas godziny wychowawczej opinii na temat najważniejszych problemów i potrzeb uczniów związanych z życiem szkoły. Wnioski są przekazywane dyrekcji, a SU będzie działał na rzecz ich wdrożenia – zgodnie z prawem oraz możliwościami szkoły, w dialogu i w uzgodnieniach między reprezentacją SU a dyrekcją.

To działanie pozwoli w pełni zrealizować zapisy art. 85 pkt. 5 ustawy Prawo oświatowe⁴.

Podejmowanie oddolnych inicjatyw na rzecz klimatu

Ważne jest podjęcie w klasach, podczas godziny wychowawczej, tematu bezpieczeństwa klimatycznego oraz zrealizowanie w semestrze jednej inicjatywy proklimatycznej na rzecz szkoły lub społeczności lokalnej. Zakres tego działania określają samodzielnie uczniowie.

Każde z opisanych wyżej działań zaangażuje znakomitą większość uczniów szkoły, dzięki czemu działania samorządu uczniowskiego będą rzeczywiście powszechnymi działaniami uczniów szkoły.

4 Ibidem.

2

Przygotowanie nauczycieli do wspierania samorządności uczniowskiej

Uczennice i uczniowie przez naukę w szkole mają rozwijać kluczowe kompetencje tak potrzebne w dorosłym życiu. Samorządności jako elementu kompetencji obywatelskich mają szansę nauczyć się tylko wtedy, gdy my – dorośli – stworzymy do tego warunki i odpowiednio będziemy wspierać młodzież w ich wykorzystaniu.

Sprawnie funkcjonujący samorząd uczniowski jest ważnym narzędziem kształtowania w młodych ludziach umiejętności współdecydowania o własnej wspólnotcie. Odpowiedni program działania samorządu uczniowskiego może w znaczący sposób przyczynić się do tego, że doświadczenie bycia w szkole będzie dla uczniów doświadczeniem spotkania z dobrze działającą demokratyczną instytucją.

Warto, by na posiedzeniu rady pedagogicznej planującej kolejny rok szkolny opiekun samorządu uczniowskiego przedstawił założenia pracy nad samorządnością uczniowską. Ważnymi elementami prezentacji powinny być:

- argumenty związane z rolą samorządności uczniowskiej w realizacji misji szkoły, programu profilaktyczno-wychowawczego,
- ramy prawne działania SU oraz wynikające z tego obowiązki szkoły (nauczycieli, dyrekcji),
- zaproszenie nauczycieli-wychowawców do poprowadzenia lekcji wychowawczej na temat samorządności uczniowskiej,
- zapowiedź, że na kolejnym posiedzeniu rady pedagogicznej zostaną przedstawione bardziej szczegółowe plany dotyczące SU.

[Załącznik: prezentacja PowerPoint na posiedzenie rady pedagogicznej – żeby otrzymać prezentację, napisz: fundacja@civispolonus.org.pl]

Regulamin samorządu uczniowskiego

Regulamin samorządu uczniowskiego to bardzo ważny dokument, który określa zasady działania organów SU. To uczennice i uczniowie mają wyobrazić sobie właściwie dowolny sposób zorganizowania swojej reprezentacji czy – szerzej – sposobu działania samorządu uczniowskiego w ich szkole. Zapisy prawne nie dają bowiem żadnych wskazówek, w jaki sposób SU powinien być zorganizowany i jak ma działać. To każda społeczność szkolna może tę organizację zaprojektować zgodnie ze swoją inicjatywą, pomysłami i potrzebami.

Co ważne, regulamin powinien być przyjęty przez ogół uczniów w powszechnym głosowaniu – zatem wyraźnie widać, że uczennice i uczniowie szkoły branżowej mają prawo do współdecydowania o kształcie samorządności uczniowskiej w swojej szkole.

Ustawa Prawo oświatowe⁵ mówi, że zasady wybierania i działania organów samorządu (zarządu, rady albo innych ciał wymyślonych przez uczennice i uczniów) określa ogół uczniów. Oznacza to, że co roku należy przeprowadzić procedurę uchwalania regulaminu, gdyż co roku zmienia się skład uczniów (dochodzą nowe roczniki, starsze opuszczają szkołę), co oznacza, że ogół uczniów się zmienia.

Zasady te mają być uchwalone w drodze głosowania, a nie za pomocą jakiegokolwiek innej procedury! Głosowanie to jest również dokładnie opisane przez przymiotniki jako:

- równe – każdy uczeń dysponuje możliwością oddania jednego głosu,
- tajne – nie np. przez podnoszenie rąk w klasie,
- powszechne – każdy uczeń ma prawo wziąć w nim udział i zyskuje ku temu możliwość; warto zauważyć, że punkt ten odnosi się do wszystkich poziomów szkół i każdego wieku uczniów.

Warto na proces uchwalania regulaminu działania SU patrzeć nie jak na męczącą procedurę formalną, ale przeciwnie – jak na ważny proces, dzięki któremu dzieci poczują się współgospodarzami szkoły. Przecież zgodnie z ustawą⁶ regulamin powinien być autorstwa młodzieży, a nie stanowić efekt pracy dorosłych. Regulamin określa sferę samorządności uczniów – ich samodzielnego głosu w sprawach szkolnych i to oni powinni sami zdecydować, jak zorganizować swoją samorządność.

Zatem wykorzystajmy ustawowy nakaz uchwalania regulaminu przez ogół uczniów jako okazję do włączenia młodych ludzi do aktywności na rzecz szkoły i nauki tworzenia reguł.

Poniżej opisujemy, w jaki sposób włączyć uczennice i uczniów w proces uchwalania regulaminu samorządu uczniowskiego.

Regulamin ten powinien zostać przyjęty w każdej szkole zgodnie z opisanymi wyżej wymogami. I tak jak uczniowie nie uczą się samodzielnie liczyć, tylko to nauczyciel

5 Ibidem.

6 Ibidem.

organizuje im sytuacje, warunki do tego uczenia się, tak i jest w tym przypadku. Nauczyciele i dyrekcja szkoły muszą stworzyć taką sytuację edukacyjną, w której będzie możliwe uchwalenie regulaminu zgodnie z prawem, czyli respektując ustawowe wymogi.

a) **Najpierw nauczyciele!**

Grono pedagogiczne powinno doceniać edukacyjną i wychowawczą rolę procesu uchwalania regulaminu. Jest to okazja, by każdy z uczniów doświadczył uczestniczenia w procesie podejmowania decyzji dotyczącej pewnej wspólnoty, tu – wspólnoty uczniów. Jest to zatem jedna z niewielu okazji, jakie mamy na terenie szkoły, gdy każdy uczeń ćwiczy się w samorządzeniu. Zauważmy, że uczestniczenie w uchwalaniu regulaminu wprost przyczynia się rozwijania jednej z kluczowych kompetencji obywatelskich wymienionych w zaleceniu Parlamentu Europejskiego⁷, którą jest „uczestnictwo w procesach podejmowania decyzji na wszystkich poziomach, od lokalnego, poprzez krajowy, po europejski, szczególnie w drodze głosowania”. Trudno sobie wyobrazić wiele innych sytuacji edukacyjnych, w których właśnie ta umiejętność jest doskonała.

Edukacyjny walor procesu uchwalania regulaminu zostanie dobrze wykorzystany, gdy **każdy uczeń** będzie mógł uczestniczyć w refleksji na temat zapisów, które znajdują się w regulaminie. Jest to ważne, bo jest to regulamin dotyczący organów samorządu stanowiącego przez wszystkich uczniów. Należy zatem zapewnić każdemu uczniowi możliwość uczestniczenia w nadawaniu mu kształtu. Złą praktyką jest narzucanie uczniom i uczniom dokumentu dotychczas funkcjonującego, gdyż takie działanie nie uczy samorządności, lecz raczej uległości, lekceważenia zapisów prawa i bezrefleksyjnego głosowania.

b) **Namysł i dyskusja we wszystkich klasach**

Proponujemy, by na początku roku szkolnego każda klasa podczas lekcji wychowawczej przemyślała, w jaki sposób mają działać organy samorządu uczniowskiego w szkole.

W tym celu w czasie lekcji uczniowie muszą się dowiedzieć, czym jest ten samorząd (definicja pojęcia) i jakie ma uprawnienia (nadane przez ustawodawcę).

Po przedstawieniu uczniom tych informacji można im zadać pytania:

- W jaki sposób chcecie wyrażać swoje opinie o tym, jak działa szkoła?
- W jaki sposób chcecie zgłaszać swoje pomysły na to, co powinno działać się w szkole?
- Czy będą wam potrzebni reprezentanci, pośrednicy?

Warto przygotować w zespole nauczycieli szkoły branżowej scenariusz takiej lekcji wychowawczej, tak by zapewnić wszystkim uczniom podobną jakość i udział w dyskusji o treściach regulaminu. Jeśli wszystkie zespoły klasowe będą dyskutować o regulaminie SU, to uczniowie otrzymują jasny przekaz ze strony szkoły: samorząd uczniowski jest ważny.

[Załącznik 3. Scenariusz lekcji na temat regulaminu SU – str. 49]

7 Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 189/1.

c) Praca grupy roboczej ds. opracowania projektu regulaminu

Proponujemy, by po przeprowadzeniu lekcji wychowawczych na temat regulaminu SU zaprosić uczniów do dalszej pracy nad konkretnymi zapisami tego dokumentu. Zaproszenie wszystkich chętnych zapewnia otwartość tego procesu, co jest ważnym edukacyjnym przekazem – prawo w państwie demokratycznym jest tworzone na podstawie przejrzystych procedur, w których mogą uczestniczyć obywatele. Na kilku godzinnych warsztatach prowadzonych przez jednego lub dwóch nauczycieli można wypracować projekt regulaminu.

[Załącznik 4. Scenariusz pracy grupy roboczej ds. opracowania projektu regulaminu SU – str. 51]

d) Przedstawienie projektu regulaminu

Zanim uczniowie będą głosować nad przyjęciem regulaminu, powinni móc się z nim zapoznać i przedyskutować jego zapisy. Znowu można uczynić temat regulaminu przedmiotem godziny wychowawczej. Warto to zrobić, gdyż dzięki temu młodzi ludzie będą uczyć się świadomego podejmowania ważnych decyzji. Zanim oddadzą głos w powszechnym głosowaniu, będą wiedzieli, o czym decydują. To niezwykle ważna lekcja dla przyszłych obywateli! Jeśli z niej zrezygnujemy i młodzi będą głosowali, nie znając treści dokumentu, również ich czegoś uczymy: bycia nieświadomymi, sterowanymi obywatelami.

e) Głosowanie nad opracowanym projektem regulaminu SU

Uczniowie wypowiadają się za przyjęciem lub odrzuceniem projektu regulaminu w równym, tajnym i powszechnym głosowaniu. Dopiero po przyjęciu tego dokumentu są organizowane wybory do organów samorządu uczniowskiego. Głosowanie można zorganizować w formie referendum za przyjęciem bądź odrzuceniem projektu regulaminu.

Dzięki sumiennie i angażująco uchwalonemu regulaminowi uczennice i uczniowie:

- doświadczą podmiotowego traktowania, dzięki włączeniu wszystkich uczniów w proces namysłu nad regulaminem,
- zdobędą umiejętność udziału w procesie podejmowania decyzji,
- przećwiczą świadome podejmowanie decyzji o tym, jak zagłosować,
- doświadczą procesu oddawania głosu,
- dowiedzą się, w jaki sposób są tworzone prawo i reguły,
- zyskają przekonanie, że samorząd w ich szkole jest faktycznie oparty na regułach stworzonych przez uczniów, co będzie budować autorytet tej instytucji.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Zawodowych w Kurzętniku

Na początku września powołano grupę roboczą, która liczyła osiem osób, w tym sześć osób z technikum oraz dwie osoby ze szkoły branżowej. W spotkaniu brały udział dwie opiekunki SU. Grupa robocza przeanalizowała dotychczas istniejący regulamin oraz zaproponowała niewielkie zmiany. Na lekcjach wychowawczych omawiano istotę samorządności uczniowskiej oraz przedstawiono regulamin działania organów SU wraz z proponowanymi zmianami. Uczniowie następnie mieli czas na zgłoszenie swoich uwag i propozycji. Regulamin przyjęto w głosowaniu z użyciem poczty dziennika elektronicznego. Wiadomość o głosowaniu wysłano do ponad 900 uczennic i uczniów.

Dobra praktyka: Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku

Wychowawcom wszystkich klas został przesłany za pośrednictwem dziennika elektronicznego dotychczasowy regulamin SU. Następnie nauczyciele podczas lekcji wychowawczych omówili go oraz dyskutowali z uczniami nad propozycjami zmian w regulaminie. Następnie zorganizowano zebranie, na które przyszli przedstawiciele klas ze swoimi projektami regulaminu, i wspólnie wypracowano ostateczny wygląd regulaminu. Nowy regulamin został przesłany wychowawcom klas, by mogli go przedstawić swoim uczniom do akceptacji lub ewentualnie zgłosić jakieś uwagi.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Inżynierii Środowiska i Usług im. Mikołaja Kopernika w Elblągu

Głosowanie nad przyjęciem nowego regulaminu SU odbyło się w formie badania ankietowego. Opracowano elektroniczny formularz, uczniowie głosowali, wchodząc na podany link i oddając głos. Frekwencja na głosowaniu wyniosła w przybliżeniu 95 proc.

Opiekun samorządu uczniowskiego

➔ Dlaczego opiekun SU w szkole branżowej jest tak ważny

Wielu uczniów szkół branżowych posiada niskie kompetencje społeczne, wielu z nich ma też niskie poczucie własnej wartości. Młodzi ludzie nie wierzą w siebie, spora część z nich nigdy nie doświadczyła poczucia sprawczości. Jednocześnie są bardzo praktyczni, ukierunkowani na konkretne działania i potrzebę szybkiego osiągnięcia efektu. Żeby móc w pełni uwolnić ich energię, odkryć i ukierunkować ich potencjał, niezbędny jest odpowiedni opiekun samorządu uczniowskiego.

Opiekun SU w szkole branżowej powinien:

- dbać o godność uczniów klas branżowych,
- koncentrować się na potrzebach i możliwościach uczniów szkoły branżowej, a nie zespołu szkół czy technikum,
- umieć określić strefę aktualnego rozwoju uczniów i dostosowywać do tego poziom swojego wsparcia,
- mieć możliwość regularnego spotkania się z przedstawicielami wszystkich klas szkoły branżowej.

Opiekun jest nauczycielem wspierającym cały samorząd uczniowski, a nie tylko jego reprezentację. Powinien być również otwarty na inicjatywy pojedynczych uczniów lub ich grup. Zadaniem opiekuna jest towarzyszenie uczniom w ich działaniach, a przede wszystkim dbanie o rozwój odpowiednich kompetencji. W tym celu opiekun powinien:

- przekazywać wiedzę o uprawnieniach SU i działaniach, jakie może podejmować,
- motywować, zachęcać do podejmowania inicjatyw, diagnozowania potrzeb, poszukiwania sposobów ich zaspokojenia,
- wspierać komunikację między samorządem uczniowskim a innymi instytucjami działającymi w szkole i poza nią; to opiekun wspiera uczniów w rozmowach z dyrektorem, nauczycielami, radą rodziców; pomaga również w nawiązywaniu współpracy z organizacjami działającymi poza szkołą, np. z młodzieżową radą gminy, wójtem/burmistrzem, radnymi, fundacjami i stowarzyszeniami.

➔ Jak wybrać opiekuna samorządu uczniowskiego

Co w tej sprawie mówi prawo?

Art. 85 pkt 5 ustawy Prawo oświatowe⁸:

Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak (...)

6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.

8 Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59 z późn. zm.).

Sposób wyboru opiekuna samorządu uczniowskiego pokazuje młodym ludziom, jak w praktyce działają (lub nie) procedury demokratyczne. Może wzmacniać w uczniach zaufanie, sprawczość, odpowiedzialność, chęć współpracy, otwartość na dialog. Może również potwierdzać przekonania o nierównym traktowaniu uczniów, braku wpływu na sprawę szkoły czy o fasadowości SU.

W szkołach, w których opiekuna samorządu wskazuje dyrektor lub opiekun SU pełni swoją funkcję „przez zasiedzenie”, uczniom odbiera się prawo wyboru opiekuna. Tym samym tracą oni okazję do zastanowienia się, jakiego wsparcia potrzebują od opiekuna, jaki powinien być dorosły, z którym chcą współpracować, jak zaprosić i zachęcić nauczyciela do współpracy. Tych kompetencji nie rozwijają, bo opiekuna wskazał im dyrektor (co jest niezgodne z Prawem oświatowym). Tym samym kierownictwo szkoły wysyła do uczniów jasny komunikat – wiemy lepiej, co (kto) jest wam potrzebny.

Inaczej jest, kiedy to młodzi ludzie biorą odpowiedzialność za nawiązanie współpracy z nauczycielami. Wyłoniony skład reprezentacji zaprasza konkretną nauczycielkę lub nauczyciela do bycia ich opiekunką/opiekunem. Zapewne to jej/jemu najbardziej ufają, mają dobre doświadczenia w komunikacji z nią/nim, a także jest ona/on w stanie zaoferować im wsparcie, którego potrzebują. Oczywiście nauczycielka czy nauczyciel może wyrazić zgodę na pełnienie tej funkcji lub nie. Takie rozwiązanie pozwala również uniknąć trudności organizacyjnych (np. niemożliwość spotkania się ze względu na niespójności w planie lekcji opiekuna i uczniów).

Najbardziej partycypacyjny tryb wyboru opiekuna ma miejsce wtedy, kiedy wszyscy uczniowie mają możliwość wzięcia w nim udziału. Co więcej, zrzeszeni w samorządach uczniowskich uczniowie szkoły branżowej i technikum powinni mieć swoich oddzielnych opiekunów. Dzięki czemu będą oni mogli skuteczniej odpowiadać na potrzeby i możliwości każdej z tych grup uczniów.

Ze względu na często niski poziom wiedzy uczniów o procedurach demokratycznych, powiązaną z tym niską świadomością prawną oraz brak ich wiary w możliwości wpływu mocno rekomendujemy wprowadzanie tego typu sposób wyłaniania opiekunów SU.

⇒ **Wybór opiekuna samorządu – na co zwrócić uwagę w szkole branżowej?**

Uważność na uczniów szkoły branżowej

Często w zespołach szkół opiekunowie samorządu uczniowskiego więcej uwagi poświęcają uczniom technikum. Sprzyjają temu czynniki organizacyjne (np. plan lekcji) oraz wyższe kompetencje uczniów. W efekcie uczniowie szkoły branżowej tracą szansę na rozwój umiejętności miękkich, a ich potrzeby są brane pod uwagę w mniejszym stopniu. Zachęcamy do uczciwego przyjrzenia się, jak wygląda to w szkole, i ewentualnej zmiany sytuacji.

Autentyczny wybór

Uczniowie powinni wybierać opiekuna spośród nauczycieli, którzy wyrazili zgodę na kandydowanie. Inaczej mogą spotkać się z licznymi odmowami albo też wybrać kogoś, kto się podda presji, ale nie chce/nie może sprawować tej funkcji. Zgodnie z Prawem oświatowym za zapewnienie możliwości wyboru opiekuna SU odpowiada dyrektor

szkoły. Ważne jest uznanie przez dyrektora szkoły wagi tej funkcji, zmotywowanie nauczycieli do jej pełnienia i docenianie ich działań.

Na początku roku szkolnego wszyscy uczniowie szkoły branżowej (zwłaszcza pierwszoklasiści) powinni zostać zapoznani z zasadami funkcjonowania samorządu, w tym wyboru opiekuna. Jest to też czas, kiedy młodzi mogą wprowadzać do regulaminu zmiany. Etap ten kończy się uchwaleniem regulaminu samorządu (więcej w części dotyczącej uchwalania regulaminu).

Regularne spotkania

Opiekun SU i uczniowie powinni mieć realną możliwość regularnego, cyklicznego spotykania się. Takie zebrania usprawniają komunikację, pozwalają na omówienie aktualnych, ważnych dla młodych ludzi spraw. Sprzyjają ujawnieniu problemów, trudności, a także zastanowieniu się, jak im sprostać. Podczas spotkań uczniowie wraz opiekunem mogą planować, monitorować i wdrażać określone działania. Zebrania dają nauczycielowi realną szansę na kształtowanie postaw społeczno-obywatelskich.

W szkołach branżowych często plan lekcji oraz praktyk zawodowych uniemożliwia spotkanie się wszystkich przedstawicieli SU z opiekunem. Zachęcamy dyrektorów szkół do sprawdzenia, na ile możliwe jest dopasowanie planu lekcji, tak by przedstawiciele klas mogli raz w tygodniu uczestniczyć w zebraniach (np. podczas zajęć z wychowawcą lub od razu po lekcjach). W przypadku trudności nie do przewyciężenia spotkania mogą odbywać się zdalnie.

Wybory przedstawicieli samorządu uczniowskiego

W szkołach branżowych około 40 proc. uczennic i uczniów⁹ nie angażuje się w aktywność samorządu uczniowskiego – nawet nie brało udziału w wyborach do samorządu klasowego lub szkolnego. Tymczasem szkoła jest jedną z nielicznych instytucji mogących efektywnie modelować prawidłowe postawy obywatelskie. Dobrze przeprowadzone wybory:

- **zachęcają do namysłu samorządnością uczniowską** – wybory są świetnym pretekstem do rozmowy z młodymi ludźmi o ich potrzebach, problemach, pomysłach na przeprowadzenie zmian w szkole; dają sposobność do zastanowienia się, jaki powinien być samorząd w szkole, jacy ludzie nadają się do pełnienia funkcji ich przedstawicieli;
- **są okazją do zaangażowania się obywatelskiego** – aktywny udział w wyborach może pobudzić zainteresowanie wspólnymi działaniami, dać okazję do rozwinięcia kompetencji społecznych i obywatelskich, co z dużym prawdopodobieństwem przełoży się w dorosłym życiu – życiu aktywnego i świadomego obywatela państwa i aktywnego członka społeczności lokalnej;
- **wzmacniają podmiotowość uczniów** – uczestnicząc w wyborach, uczniowie mają szansę doświadczyć poczucia sprawczości, wpływu na otaczającą rzeczywistość, co buduje wiarę w siebie;
- **uczą procedur demokratycznych** – wyłanianie przedstawicieli to doświadczenie jednego z wymiarów demokracji, uczniowie w praktyce mogą poznać procedury, pojęcia, zasady obowiązujące dorosłych obywateli;
- **uwiarygadniają przedstawicieli samorządu** – wysoki poziom zaangażowania w wyborach dodaje przedstawicielom uczniów motywacji do działania, zachęca ich do większego zaangażowania; czują, że nie zostali wybrani przez przypadek, tylko jest w nich pokładana nadzieja na przeprowadzenie konkretnych działań.

➔ Wybory, ale do czego? Jak zorganizować samorząd uczniowski?

Co na to prawo?

Art. 85 pkt 3 ustawy Prawo oświatowe¹⁰:

Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.

Każdy uczeń szkoły należy do samorządu uczniowskiego. Prawo nie określa, w jaki sposób powinien być on zorganizowany. Wskazuje jednak, że tylko uczniowie mają wyłączne prawo zdecydowania o tym. Poniżej prezentujemy kilka rozwiązań wartych zastosowania w szkole branżowej.

9 P. Sadura, M. Cwalina, Szkolna autokracja. Raport z badań praktyk edukacji obywatelskiej i demokracji szkolnej w szkołach branżowych pierwszego stopnia w województwie warmińsko-mazurskim, Fundacja Civis Polonus, Warszawa 2023.

10 Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59 z późn. zm.).

Aktywny samorząd klasowy

Samorządność klasowa jest szczególnie ważna w szkołach branżowych. Uczniowie często bardziej identyfikują się ze swoją grupą oraz zawodem (praktykami, pracodawcą, profilem klas z tym związanym), a mniej z całą społecznością szkolną. Mają swoje szczególne zainteresowania, problemy, wyzwania – na które właśnie samorząd klasowy powinien odpowiadać.

Do samorządu klasowego należą wszyscy uczniowie danej klasy. Co najmniej raz w roku mogą wybierać spośród siebie przedstawicieli. Zwykle jest ich troje, ale nie jest to liczba w żaden sposób narzucona. Decyzja o tym, kto będzie przedstawicielem klas, należy wyłącznie do uczniów. Mogą wyłonić ich w głosowaniu lub przez aklamację. Wychowawca powinien stworzyć odpowiednie warunki do wyboru reprezentantów klasy, ale nie ingerować w sam proces.

Jeśli termin wyborów reprezentacji klasowych SU nie jest określony w szkolnych dokumentach, uczniowie mogą go ustalić wspólnie z wychowawcą.

Przedstawiciele klas pełnią bardzo ważną funkcję. To oni reprezentują całą klasę, np.:

- na spotkaniu z dyrektorem,
- na spotkaniu z innymi samorządami klasowymi:
 - planując wspólne ogólnoszkolne wydarzenia,
 - omawiając ważne problemy (np. nieprzestrzeganie praw ucznia),
 - zgłaszając pomysły do działania (np. dzień zawodowców).

Szkolna reprezentacja samorządu (samorząd szkolny)

W szkole branżowej może funkcjonować również reprezentacja samorządu na poziomie całej szkoły. Składa się ona z przedstawicieli klas lub uczniów całej szkoły. **W zespołach szkół zawodowych konieczne jest zadbanie o zachowanie odpowiedniej reprezentacji uczniów szkół branżowych – tak by głos uczniów technikum i szkoły branżowej był jednakowo ważny.** W zespołach szkół zawodowych częstym zjawiskiem jest faworyzowanie uczniów technikum (np. przez ich nadreprezentację w organach samorządu uczniowskiego, a przez to koncentrowanie się na propozycjach, problemach, trudnościach zgłaszanych przez uczniów tej szkoły).

Szkolna reprezentacja samorządu uczniowskiego występuje w imieniu wszystkich uczniów szkoły i kieruje pracą całego samorządu. Odpowiada za sprawne działania samorządu i załatwianie ważnych dla uczniów spraw, np.:

- organizując szkolne wydarzenia (np. debaty, zawody),
- informując dyrektora i nauczycieli o problemach uczniów,
- podejmując razem z dorosłymi decyzje (np. wybór dni wolnych od zajęć lekcyjnych).

➔ Jak przeprowadzić wybory szkolnej reprezentacji SU

1. Sprawdzenie regulaminu

Dotychczasowa reprezentacja SU sprawdza zapisy w regulaminie dotyczące organizacji wyborów. Na ich podstawie podejmuje kolejne działania.

2. Zorganizowanie lekcji o samorządzie

Wychowawcy lub uczniowie przeprowadzają lekcje poświęcone samorządności uczniowskiej ze szczególnym uwzględnieniem procesu wyboru reprezentacji. Przypominają prawa samorządu, sposób zorganizowania w szkole oraz wyłonienia reprezentacji. Jest to czas na refleksję o potrzebach i problemach młodych ludzi oraz zastanowienie się, jakimi cechami powinni odznaczać się kandydaci.

[Załącznik 2. Scenariusz lekcji na wyborze reprezentacji SU – str. 47]

3. Powołanie komisji wyborczej

Za organizację wyborów odpowiada szkolna komisja wyborcza. W jej skład mogą wchodzić tylko uczniowie niekandydujący w wyborach. Komisję powołuje dotychczasowa reprezentacja samorządu. Komisja powinna:

- ustalić harmonogram wyborów i poinformować o nim uczniów,
- dokonać rejestracji kandydatów,
- sprawdzać, czy kampania wyborcza przebiega prawidłowo, wyjaśniać nieporozumienia, interweniować w sytuacjach, w których są łamane zasady i ustalenia,
- współpracować z kandydatami, nauczycielami, dyrekcją i opiekunem samorządu,
- przygotować karty do głosowania, spis wyborców i lokal wyborczy,
- przeprowadzić wybory,
- zliczyć głosy i ogłosić wyniki,
- rozpatrzyć ewentualne odwołania (protesty) dotyczące przebiegu wyborów.

[Załącznik 1B. Wzór uchwały powołującej komisję wyborczą – str. 44]

4. Ogłoszenie wyborów

Informacja o tym, kto ogłasza termin wyborów, powinna być zawarta w regulaminie samorządu uczniowskiego. Zwykle robi to w porozumieniu z dyrekcją dotychczasowy przewodniczący reprezentacji samorządu.

[Załącznik 1A. Wzór uchwały sprawie ogłoszenia wyborów – str. 43]

5. Rejestracja i promocja kandydatów

Kandydaci rejestrują się w szkolnej komisji wyborczej. Jeśli w szkole obowiązują jakieś wymagania formalne wobec kandydatów (np. przedstawienie listy poparcia), to powinny się one znaleźć w regulaminie samorządu. Następnie kandydaci powinni w różnorodny sposób przekazywać informacje dotyczące zmian i pomysłów, które zamierzają wprowadzić po wygraniu wyborów. Zachęcamy do organizowania spotkań z uczniami i debat.

UWAGA: W niektórych szkołach wprowadza się ograniczenia dotyczące możliwości kandydowania. Na przykład nie mogą kandydować uczniowie klas pierwszych lub ci, którzy mają określoną ocenę za zachowanie. Nie polecamy takich rozwiązań. Prawo do startowania w wyborach powinni mieć wszyscy uczniowie. W szczególności w szkołach branżowych charakteryzujących się ogólnie niskim zaangażowaniem społecznym nie warto tworzyć mechanizmów jeszcze bardziej je ograniczających.

6. Spotkanie kandydatów z dyrekcją

Dobłą praktyką jest zorganizowanie spotkania kandydatów z dyrekcją. Może w nim brać udział przedstawiciel komisji wyborczej. Celem takiego spotkania jest nawiązanie współpracy między przyszłą reprezentacją a dyrekcją. Kandydaci mają szansę dowiedzieć się, na ile ich obietnice wyborcze są możliwe do zrealizowania. Mogą również zadawać dyrekcji szkoły pytania, które pomogą w przygotowaniu programu wyborczego. Takie spotkania sprzyjają budowie zaufania i dobrych relacji między SU a dyrekcją.

7. Wybory

Szkolna komisja wyborcza i nauczyciele powinni dążyć do zachęcenia uczniów do wzięcia udziału w głosowaniu. To wydarzenie warto wcześniej odpowiednio promować, uczynić z niego święto samorządności – demokracji. Sam zaś proces wyborczy musi odbyć się z zagwarantowaniem tajności.

[Załącznik 1C. Wzór karty do głosowania – str. 45]

8. Ogłoszenie wyników

Po zliczeniu głosów najszybciej, jak to możliwe, komisja wyborcza powinna ogłosić wyniki wyborów. Kopię protokołu komisji oraz napisaną prostym językiem informację o rezultatach głosowania warto wywiesić na tablicy samorządu, umieścić na stronie internetowej szkoły lub/i w mediach społecznościowych. Można też ogłosić wyniki w gazetce szkolnej i przez radiowęzeł. Ważne, by wszyscy uczniowie mieli szansę uzyskać informację o wynikach wyborów w tym samym czasie.

Jeśli reprezentację samorządu stanowią przedstawiciele wszystkich klas, to ich spis również powinien zostać upubliczniony wszystkim uczniom.

9. Podsumowanie

Na koniec wyborów wychowawca wraz z klasą, a opiekun samorządu wraz z kandydatami do reprezentacji szkolnej powinni podsumować zakończony proces. W szczególności warto zwrócić uwagę na:

- to, czego nauczyli się młodzi ludzie, co im to dało, jak się czuli;
- to, co chcieliby zmienić w organizacji wyborów, jakie mają pomysły na udoskonalenie wyborów w kolejnym roku;
- docenienie wszystkich zaangażowanych osób (najlepiej w formie informacji zwrotnej), również tych, którzy nie zostali wybrani.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Techniczno-Informatycznych w Elblągu

Uczniowie przygotowali formularz ankiety online. Link do niego przesłali do każdego ucznia za pośrednictwem dziennika elektronicznego. Dzięki temu w wyborach mogli wziąć udział również uczniowie odbywający praktyki i nieobecni tego dnia w szkole. Frekwencja w głosowaniu wyniosła ponad 90 proc.

Dobra praktyka: Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku

Samorząd uczniowski zdecydował, że w jego reprezentacji będzie po jednym przedstawicielu z każdej klasy. O tym, w jaki sposób zostanie on wyłoniony, zdecydowała klasa (samorząd klasowy). Niektóre oddziały przeprowadzały głosowanie, inne wyznaczały reprezentanta w wyniku dyskusji i aklamacji.

Diagnoza potrzeb i zebranie pomysłów

Zgodnie z przepisami prawa samorząd może wyrażać wnioski i opinie, co oznacza, że na dorosłych spoczywa odpowiedzialność za stworzenie okazji do zabierania głosu przez uczennice i uczniów oraz wysłuchania ich przez nauczycieli i dyrekcję. Szczególnie uczniowie szkół branżowych wymagają wsparcia w wyrażaniu opinii i formułowaniu wniosków. Dlatego też, by wypełnić zapisy ustawy, ważne jest, by nauczyciele, dyrekcja i opiekun samorządu uczniowskiego intencjonalnie wpisali w program działania SU metody pracy umożliwiające wyrażanie opinii na temat spraw szkolnych przez młodzież. Poniżej kilka prostych propozycji, które z powodzeniem są wdrażane w wielu szkołach.

➔ Zbieranie wniosków i opinii w każdej klasie

Samorząd uczniowski to wszyscy uczniowie szkoły, ale bardzo często w praktyce to garstka najbardziej zaangażowanych/wybranych reprezentantów jest wskazywana jako SU. Ważne jest, by każda uczennica i uczeń poczuli się częścią samorządu uczniowskiego i zyskali przekonanie, że ich głos jest ważny i słyszalny.

W każdej klasie wychowawca lub przedstawiciele samorządu uczniowskiego przeprowadzają lekcję, której celem jest sformułowanie opinii i wniosków uczniów na temat działania szkoły (w ten sposób uczniowie realizują podstawowe uprawnienia samorządu uczniowskiego zapisane w Prawie oświatowym).

➔ Sposób przeprowadzenia zajęć, podczas których są zbierane opinie i wnioski

Nauczyciel dzieli uczniów na czteroosobowe grupy (można wymieszać uczniów przez odliczenie np. do pięciu, jeśli jest około 20 osób). Zaprasza uczniów, by wygodnie siedli w tych nowo sformowanych grupach przy wybranych stolikach, na których leżą duże kartki i flamastry.

- Nauczyciel prosi uczniów, by porozmawiali i poszukali odpowiedzi na pytanie: „Co się wam podoba w naszej szkole?”. Daje uczniom 10 minut na rozmowę i prosi ich, żeby zapisali jak największą liczbę kwestii na dużej kartce. Następnie przedstawiciele każdej grupy opowiadają o tym, co uczniom podoba się w ich szkole.
- Nauczyciel rozdaje każdej grupie kolejną kartkę i prosi uczniów, by sformułowali i zapisali odpowiedzi na pytanie: „Co chcielibyście ulepszyć w naszej szkole?” (warto pytanie zapisać na tablicy). Grupy uczniów mają 10 minut na zapisanie jak największej liczby kwestii. Następnie przedstawiciele grup opowiadają, co uczniowie chcieliby ulepszyć w swojej szkole.
- Odbywa się dyskusja nad proponowanymi zmianami i spisanie wspólnych wniosków.

Wnioski spisane przez uczniów lub nauczyciela warto przekazać reprezentacji samorządu uczniowskiego albo omówić na spotkaniu samorządu klasowego z dyrekcją. Jest to sposób na stworzenie listy ważnych dla uczniów spraw do załatwienia.

Powyższy pomysł na prostą diagnozę w klasach jest próbą odpowiedzi na powszechną bolączkę – najczęściej działania reprezentacji samorządu uczniowskiego nie są uzgadniane z ogółem uczniów i nie odpowiadają na ich rzeczywiste potrzeby. W efekcie mamy do czynienia z odseparowaniem reprezentacji SU od reszty uczniów. To daje większości uczennic i uczniów przykre poczucie, że reprezentacja SU nie działa w ich imieniu. A ten prosty pomysł włącza WSZYSTKICH do dyskusji i zachęca do zgłaszania opinii we wszystkich sprawach szkoły.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Zawodowych nr 1 w Elblągu

W każdej klasie uczniowie z nauczycielami przeprowadzili diagnozę metodą opisaną powyżej. Następnie reprezentacja SU zliczyła odpowiedzi. Uczennice i uczniowie stwierdzili, że cenią w szkole: automaty z jedzeniem, miłą atmosferę, miejsce do odpoczynku. Z kolei uważają, że warto: polepszyć bezpieczeństwo i higienę w toaletach, rozważyć zmianę przeładowanego planu lekcji (lekcje w niektórych dniach od 8.00 do 18.00), zmodyfikować zasady działania szatni. Wszystkie te kwestie zostały omówione na trzech spotkaniach z dyrekcją szkoły, podczas których szukano możliwych do wprowadzenia rozwiązań. Przedstawiciele SU spotkali się ze zrozumieniem i wprowadzono niezbędne, możliwe zmiany.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Inżynierii Środowiska i Usług im. Mikołaja Kopernika w Elblągu

Dzięki przeprowadzonej diagnozie zidentyfikowano ważne sprawy dla uczennic i uczniów oraz rozpoczęto wprowadzanie zmian, takich jak:

- zdrowszy asortyment automatów – pojawiły się zdrowsze przekąski, „*coś jest naprawdę dla nas lepsze, niż iść kupić paczkę chipsów, hałasować na lekcji, jeść, kruszyć. Są też gorące napoje*”;
- zmiana długości przerw;
- strefa wypoczynku w szkole – uczniowie zebrali środki na ten cel z kiermaszu, który zorganizowali, realizacja jest w planach;
- kwiatki przed szkołą – rodzice i uczniowie będą wspólnie zbierać cebulki kwiatów i je sadzić;
- zaopatrzenie różowej skrzyneczki – uczniowie nawiązali współpracę z siecią handlową, żeby dostarczała produkty higieniczne do szkoły za darmo;
- wymieniono szary papier toaletowy na biały;
- zamontowano tablicę samorządu uczniowskiego: umieszczono na niej imiona i nazwiska przedstawicieli SU, informacje o planowanych wydarzeniach.

Kluczowe dla sukcesu procesu zbierania opinii i wniosków uczniów było spotkanie i współpraca z dyrekcją szkoły. Jak relacjonuje Oliwia, uczennica: „*Spotkanie bardzo długo trwało. Było naprawdę szczegółowe, bo staraliśmy się tak naprawdę każdy ten podpunkt z panią dyrektorką omówić, żeby też pani dyrektorka wiedziała, jak naszym uczniom naszej szkoły się żyje. To, co chcieliśmy przekazać, zostało przekazane, omówione. Nie spodziewałam się, że dużo tych rzeczy, które powiedzieliśmy, które powiedzieli uczniowie, będą miały tak duży wpływ na to, co pani dyrektorka na ten moment próbuje zrobić. Mam wrażenie, że zostało powiedziane tak dość konkretnie i pani dyrektorka teraz próbuje jakby nam pomóc. Pani dyrektorka jest bardzo chętna, by nam pomóc jakimś dofinansowaniem*”.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Zawodowych w Kurzętniku

Podczas procesu zbierania opinii i wniosków pojawiło się wiele głosów uczniowskich dotyczących potrzeby stworzenia siłowni na terenie szkoły. Samorząd uczniowski złożył wniosek do dyrekcji. Wniosek został pozytywnie rozpatrzony, a jego realizacja jest zaplanowana na wrzesień. W przyszłym roku szkolnym będzie przyjętych mniej uczniów, zatem zwolnią się sale. Decyzja dyrekcji o wygospodarowaniu przestrzeni na siłownię zapadła w wyniku rozpatrzenia złożonego wniosku, zawierającego informację o dużym poparciu wśród uczniów dla tej inicjatywy, oraz spotkania dyrekcji z reprezentacją SU.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Techniczno-Informatycznych w Elblągu

Podczas spotkania z dyrekcją zostały przedstawione wszystkie opinie i wnioski zebrane od uczniów. Jak relacjonuje uczennica Maja: *„Rozmowa z panią dyrektor była bardzo przyjemna, bo pani dyrektor jest bardzo po naszej stronie też i chce pomóc, żeby naszą szkołę ładnie rozwinąć”*. Ważny wniosek dla uczniów dotyczył lekcji WF, które często są łączone dla dwóch klas i podczas których jest mało miejsca do ćwiczeń. W odpowiedzi na ten problem dyrekcja zaproponowała lekcje na basenie.

7 Współpraca samorządu uczniowskiego z dyrekcją szkoły

Prowadzenie systematycznego dialogu dyrekcji z reprezentacją samorządu uczniowskiego ma na celu budowanie wzajemnego zrozumienia oraz tworzenie platformy współpracy i wymiany opinii.

Polecamy prowadzenie regularnych spotkań reprezentacji SU z władzami szkoły. Ważne, by te spotkania miały systematyczny charakter – najlepiej raz w miesiącu. Regularność tych spotkań buduje bowiem w uczniach przekonanie, że samorząd uczniowski w szkole jest poważnie traktowany przez dyrektora, a opinie młodzieży na temat szkoły są na bieżąco wysłuchiwane i brane pod uwagę.

Warto też docenić praktyczny wymiar tych spotkań. Dzięki nim zarówno uczniowie, jak i dyrekcja mają przestrzeń do spokojnej rozmowy, wymiany myśli i pomysłów na temat rozwoju szkoły, a także rozwiązywania pojawiających się problemów.

Notatki ze spotkań mogą służyć za dokumentację wyrażania opinii.

O czym szczególnie warto pamiętać, żeby spotkania były owocne zarówno dla dyrekcji, jak i młodych ludzi?

- Obie strony przygotowują się do rozmowy – warto, żeby dyrektor wcześniej wiedział, z jakimi sprawami mogą przyjść uczniowie. Dla uczniów ważne jest, żeby zorganizować krótkie spotkanie przygotowawcze, na którym stworzą listę spraw do omówienia i podzielią się, kto o czym będzie mówił.
- Dyrektor spokojnie wysłuchuje wypowiedzi uczniów, pogłębia temat, zadaje pytania, a następnie odnosi się do poruszanych kwestii, przedstawiając swój punkt widzenia.
- Jeśli jakieś kwestie czy problemy mają być rozwiązane, obie strony wspólnie ustalają dalszy plan działania.
- Po określeniu konkretnych planów i celów są spisywane na papierze, a ustalenia upubliczniane na tablicy SU zarówno w formie pisemnej, jak i rysunkowej.

Tablica informacyjna samorządu uczniowskiego

Tablica informacyjna to jedna z metod komunikacji, którą ma do swojej dyspozycji samorząd uczniowski. W każdej szkole powinna być przestrzeń, gdzie w miejscu uczęszczanym przez uczniów samorząd może wywiesić najważniejsze i aktualne informacje. Choć tablica jest głównie skierowana do uczniów, warto zwrócić uwagę, że może być także sposobem na przekazywanie informacji nauczycielom, dyrekcji i rodzicom. A dlaczego dobra komunikacja jest tak ważna? Między innymi dlatego, że dzięki temu łatwiej będzie zachęcić do działania i współpracy z reprezentacją SU osoby, które dotychczas trzymały się z boku lub były wobec samorządu sceptyczne. W szkole branżowej, w której uczniowie rzadko są jednocześnie w szkolnym budynku, zawsze mogą przeczytać na tablicy, co ważnego się dzieje.

Niektóre treści na tablicy są stałe, np. skład reprezentacji samorządu, sposoby kontaktu z przedstawicielami samorządu, regulamin SU lub informacja, gdzie się można z nim zapoznać. Jeśli w szkole działa rzecznik praw ucznia, warto także podać, kto nim jest i jak można się z nim skontaktować.

Jednocześnie pokazna część tablicy powinna zostać poświęcona sprawom bieżącym, w związku z czym powinna być regularnie zmieniana. Ponieważ zajmuje to trochę czasu, może to być zadanie konkretnej sekcji SU, np. ds. promocji czy komunikacji.

Ważne, by na tablicy:

- informować o przebiegu spotkań z dyrekcją/radą pedagogiczną/radą rodziców oraz podawać informacje o tym, co SU podczas nich ustalił lub czego się dowiedział; poza tym na tablicy zapowiadamy kolejne spotkania tego typu;
- publikować wyniki przeprowadzonych z uczniami konsultacji i zapowiadać kolejne;
- relacjonować wydarzenia (konkursy, imprezy kulturalne i sportowe);
- wyjaśniać, dlaczego nie udało się czegoś zrealizować (np. informować o opóźnieniach w organizacji konkursu);
- informować o zapisach na zajęcia dodatkowe;
- informować o pracach nad przygotowaniem obchodów danego święta/imprezy;
- zapowiadać przyszłe zmiany w systemie oceniania.

Istotne jest, by na tablicę nie wdarł się chaos, więc poszczególne informacje powinny być publikowane w określonych, widocznie oddzielonych od siebie działach. Dzięki temu tablica będzie przejrzystsza i będzie można szybciej na niej znaleźć potrzebną informację.

Proponujemy, żeby osobna część tablicy była poświęcona osi czasu opisującej stopień realizacji konkretnych działań, do których zobowiązała się czy które podjęła reprezentacja samorządu uczniowskiego. Mogą być one związane z obietnicami wyborczymi przewodniczącego SU czy być efektem diagnozy potrzeb przeprowadzonej wśród uczniów (diagnozę taką można przeprowadzić za pomocą ankiety, rozmowy, skrzynki życzeń i wniosków, sznurka, na którym uczniowie przywieszają swoje opinie, itd.).

Dzięki szczegółowej osi czasu uczniowie mają wiedzę nie tylko o tym, że reprezentacja samorządu jest aktywna, lecz także wiedzą dokładniej, co aktualnie robi oraz kto jest odpowiedzialny za konkretne działanie. Ważne, żeby na osi czasu umieścić również informacje o sprawach, których z różnych powodów przedstawicielom samorządu nie udało się zrealizować. Tym bardziej, że czasami nie wynika to z ich braku chęci czy niepodjęcia starań, lecz z przyczyn obiektywnych (np. braku pieniędzy).

Tablice informacyjne powstały we wszystkich szkołach uczestniczących w pilotażu.

Oddolne inicjatywy samorządów klasowych na rzecz klimatu

Zachęcamy, by w roku szkolnym każdy samorząd klasowy przygotował jedną inicjatywę na rzecz społeczności szkolnej lub lokalnej dotyczącą bezpieczeństwa klimatycznego. Zachęcenie do prowadzenia oddolnych działań właśnie w obszarze klimatu wynika z faktu, że uczniowie szkół branżowych często nie mają kontaktu ze środowiskiem aktywistów i działaczy ekologicznych, a także mają mniejszy dostęp do aktualnej i rzetelnej wiedzy na temat przyczyn i skutków zmian klimatycznych. Chcemy dać uczennicom i uczniom nie tylko szansę na zwiększenie świadomości zagrożeń, lecz także podjęcie koniecznych i możliwych działań zaradczych.

[Załącznik 6. Scenariusz lekcji o bezpieczeństwie klimatycznym – str. 57]

Radzimy utworzenie planu samorządowych wydarzeń, w którym każda klasa branżowa zaproponuje i zrealizuje dowolne, oddolne działania na rzecz społeczności szkolnej. Co ważne, nie chodzi tu o to, żeby te działania były spektakularne, drogie, czasochłonne. Przeciwnie – może to być małe działanie, takie jak pokaz filmu po lekcjach, spotkanie z ciekawym człowiekiem, poczęstunek itp.

Wyobraźmy sobie, że każda klasa organizuje jedno wydarzenie, za które odpowiada wychowawca tej klasy. Dzięki takiemu podejściu, w którym każda klasa przyczynia się do uatrakcyjnienia wspólnego bycia w szkole, powstaje kalendarz ciekawych wydarzeń, za które nie jest odpowiedzialny opiekun samorządu uczniowskiego, a zadania związane z aktywizacją społeczności nie spadają tylko na grupkę szkolnych aktywistów czy jakąś formę reprezentacji uczniów.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Zawodowych nr 1 w Elblągu

Uczniowie chodzili po klasach, informując o szkodliwości plastiku, nadmiarze śmieci. Wprost wskazywali, jak szkodliwe są dla środowiska długopisy jednorazowe, i propagowali pisanie w tym dniu ołówkiem. Zostały zakupione dla klas zestawy ołówków dla chętnych. Dyrektorka, która na co dzień używa właśnie ołówków, dawała świetny przykład.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Zawodowych nr 1 w Elblągu

Uczniowie zwracają uwagę na kartki wyrywane z zeszytów na sprawdziany i kartkówki. Jeśli ich część zostaje niewykorzystana, to składają je i przechowują do czasu, gdy będą znów potrzebne, zamiast je wyrzucać.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Inżynierii Środowiska i Usług im. Mikołaja Kopernika w Elblągu

Uczniowie przeprowadzili lekcje o bezpieczeństwie klimatycznym. Następnie chętne uczennice i uczniowie przynieśli kartony, na których zrobili plakaty edukacyjne. Plakaty wisiały w przestrzeni szkoły.

Dobra praktyka: Zespół Szkół im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza w Olsztynku

Uczennice i uczniowie wraz z kucharzem przygotowywali poczęstunek dla seniorów, składający się z dań bezmięsnych. Dzięki temu przedstawiciele starszego pokolenia poznali wegańskie i wegetariańskie potrawy.

Z kolei podczas warsztatów kulinarnych uczennice i uczniowie klas branżowych przygotowali dla uczniów ze szkół podstawowych zdrowe, bezmięsne przekąski, np. kule mocy.

Zmniejszenie ilości mięsa w diecie oraz promocja zdrowych wegańskich i wegetariańskich przepisów jest jednym ze sposobów na walkę z negatywnymi zmianami klimatycznymi.

Samorząd uczniowski może lepiej działać, gdy ma dogodne, nawet nieduże, miejsce dla siebie. Takie pomieszczenie pełni funkcję bazy dowodzenia – miejsca planowania, wykonywania działań, rozmowy, przechowywania materiałów. Często także staje się miejscem spotkań z dyrekcją oraz miejscem integracji aktywnych uczennic i uczniów. Własny pokój to także symbol – potwierdzanie, że w szkole jest miejsce dla samorządu uczniowskiego, co stanowi docenienie samorządności uczniowskiej i aktywności uczennic i uczniów.

Dobra praktyka: Zespół Szkół Inżynierii Środowiska i Usług im. Mikołaja Kopernika w Elblągu

Dyrekcja znalazła pokój, w którym można urządzić przestrzeń dla samorządu uczniowskiego. Uczniowie z nauczycielami zaprojektowali nowy wystrój pomieszczenia, posprzątaali je i wyremontowali samodzielnie. Jak mówi Oliwia: *„My dziewczyny się zabrałyśmy i praktycznie cały dzień, nawet nie wiem, czy dwa dni, spędziłyśmy na tym, żeby wszystko posegregować, zaplanować, jak byśmy chcieli ułożyć plan tego pokoju, jak on będzie wyglądał, żeby dla nas było to korzystne, żeby to też było dla uczniów wygodne, że mogą wejść, porozmawiać z nami. Ale zaczęło się od sprzątania, bardzo wiele tam było rzeczy naprawdę starych, sprzed 20 lat. To nam, wiadomo, chwilę zajęło, ale już mamy czysty pokój. Mamy bazę na wszystko”.*

Wielu uczniów szkół branżowych ma pozytywne doświadczenia związane z wolontariatem wyniesione ze szkół podstawowych. Jednocześnie mniej niż połowa angażuje się społecznie, chociaż deklaruje chęć włączenia się w tego typu działania. To wielki potencjał do budowania postaw prospołecznych i obywatelskich. Warto to wykorzystać.

Wolontariat wyzwala w uczniach wiele pozytywnych postaw: szacunku, współpracy, empatii, troski o innych i dobro wspólne. Buduje tożsamość grupy, społeczności szkolnej. Pozwala doświadczyć sprawczości, wzmacnia poczucie własnej wartości.

➔ Jak zorganizować wolontariat w szkole branżowej?

Co na to prawo?

UArt. 85 pkt 7 ustawy Prawo oświatowe¹¹:

Samorząd może ze swojego składu wyłonić radę wolontariatu.

Takie rozwiązanie daje możliwość realnego rozwijania wolontariatu. Angażuje uczniów, których to interesuje i którzy chcą temu poświęcić czas. Pozwala dobrze diagnozować potrzeby, określać obszary życia społecznego, w których uczniowie chcą nieść pomoc. Rada działa systematycznie, w sposób zorganizowany i otwarty dla wszystkich zainteresowanych. Uczniowie głęboko wchodzą w proces projektowania, wdrażania i podsumowania działań. Dzięki temu rozwijają kompetencje społeczno-obywatelskie.

➔ Na co zwracać uwagę, organizując wolontariat w szkole branżowej

Zapisy w regulaminie samorządu uczniowskiego – w regulaminie SU powinny znaleźć się informacje o tym, w jaki sposób jest zorganizowany wolontariat, a także jakie ma realizować cele. Unormowanie tego obszaru zwiększa wagę wolontariatu w szkole, a także sprzyja sprawniejszemu działaniu.

Nieprzymusowość – wolontariat to działanie z własnej woli, bez przymusu; szczególnie dorośli muszą uważać, by zachęcanie uczniów do działania na rzecz społeczeństwa nie było przez nich odbierane jako narzucanie obowiązku.

Decyzyjność uczniów – o tym, w jakie działania, na rzecz kogo lub czego chcą angażować się młodzi, powinni decydować oni sami. Dzięki temu ich motywacja do włączania się w działania na rzecz celów społecznych będzie większa. Będzie to sprzyjać nabywaniu pozytywnych doświadczeń i rozwijaniu niezbędnych kompetencji.

Wolontariat ≠ samorządność – warto pamiętać, że wolontariat to nie samorządność uczniowska. Działania wolontaryjne nie mogą zastąpić aktywności samorządowych (wyrażania wniosków i opinii w sprawach szkoły, podejmowania aktywności na rzecz uczniów). Istotne jest, by wolontariat nie stał się głównym obszarem działań samorządu lub wręcz przeciwnie – by nie został zmarginalizowany.

¹¹ Ibidem.

Regularność działań i angażowanie społeczności szkolnej – wolontariat powinien przejawiać się regularną aktywnością. Dobrze, by w ciągu roku szkolnego odpowiadał na różne potrzeby i problemy społeczne. Dzięki temu większe grono młodych ludzi znajdzie obszary, w które będzie chciało się autentycznie zaangażować.

Promocja i docenienie – by działania wolontaryjne były powszechne i skuteczne, konieczne jest zadbanie o efektywną komunikację: rozpowszechnianie informacji o planowanych akcjach, relacje z ich realizacji oraz podsumowania efektów. Wolontariat powinien być promowany jako działalność społeczna, a także aktywność przynosząca satysfakcję, rozwój, możliwość poznania nowych ludzi, budowania relacji z innymi. Zaangażowanych uczniów warto też doceniać (jak to robić, przeczytasz w ostatnim rozdziale).

Dobra praktyka: Zespół Szkół Zawodowych w Kurzętniku

Cinema Kurzętnik – maraton filmowy. Uczniowie w jednej z sal lekcyjnych zorganizowali szkolne kino. Wyświetlano trzy filmy. Seanse były biletowane. Dodatkowo można było skorzystać z kawiarenki obsługiwanej przez samorząd uczniowski. Wydarzenie cieszyło się dużym zainteresowaniem. Filmy obejrzało ponad 100 osób. Popularność tej akcji spowodowała, że dyrekcja szkoły zauważyła potrzebę zakupu nowego projektora, który pozwoli na wyświetlanie filmów w sali gimnastycznej dla nawet 300 osób.

<https://www.zszkurzetnik.pl/index.php/586-maraton-filmowy-gramy-dla-adama>

Dobra praktyka: Zespół Szkół Zawodowych nr 1 w Elblągu

Domki dla kotów. Uczniowie samodzielnie zebrali materiały i wykonali domki dla bezdomnych kotów. Domki zostały umieszczone w ogrodach działkowych, a jeden postawiony przed szkołą.

Motywowanie i docenianie za działalność samorządową

U wielu uczniów szkół branżowych jest widoczny brak wiary we własne sprawstwo, niski poziom poczucia własnej wartości. Skutkuje to niechęcią do inicjowania działań, wyrażania swojego zdania, w szczególności na forum. Konieczne jest zatem wspieranie każdego przejawów chęci angażowania się w życie klasy i szkoły, motywowanie do aktywności samorządowej oraz docenianie tego, co już się wydarzyło.

Motywowanie i docenianie:

- zachęca do aktywnego uczestnictwa w samorządzie uczniowskim. Kiedy uczniowie czują, że ich wysiłki i wkład są doceniane, przejawiają większą skłonność do angażowania się w działania samorządu, chętniej biorą udział w spotkaniach, projektach i inicjatywach;
- pokazuje, że rozwijanie kompetencji społeczno-obywatelskich jest w szkole ważne. Buduje to świadomość, że nie tylko stopnie i umiejętności techniczne, twarde są istotne, lecz także te miękkie, społeczne;
- buduje poczucie wspólnoty i więzi między uczniami. Uczniowie, którzy czują się docenieni i zauważeni przez swoich kolegów, tworzą silniejsze więzi społeczne, które sprzyjają budowaniu pozytywnej atmosfery w szkole;
- pomaga uczniom odkryć i rozwijać własne talenty, umiejętności i zainteresowania związane z aktywnością społeczną.

➔ Jak motywować i doceniać aktywność samorządu uczniowskiego

Przede wszystkim opiekun SU, dyrekcja i nauczyciele powinni wiedzieć, za co chcą doceniać uczniów. Wymaga to czasu i uważności: patrzenia, słuchania, rozmawiania. Kluczowe jest uświadomienie sobie, co dokładnie chce się docenić, i to jest największe wyzwanie – dostrzec to i nazwać.

Doceniając działania uczennicy/ucznia, należy zwrócić uwagę, by:

- być autentycznym – doceniać wtedy, gdy naprawdę wie się, za co;
- odwoływać się do faktów – wskazywać konkretne zachowanie, pracę lub wysiłek, które dostrzega się i ceni;
- unikać porównań do innych osób lub wcześniejszych działań danej osoby; takie porównania rzadko prowadzą do prawdziwego docenienia, często wywołują chęć rywalizacji lub ukrytą krytykę tego, co wcześniej miało miejsce;
- doceniać nie tylko za osiągnięcia, lecz także za wysiłek czy postawę; nawet jeśli uczniowie zorganizowali debatę na niskim poziomie, to powinniśmy wyrazić uznanie za to, jakie wnioski wyciągnęli ze swoich błędów i że poświęcili dużo czasu na przygotowanie wydarzenia;
- mówić o tym, jakie emocje nam towarzyszą;
- zachęcić uczniów do wyrażenia siebie, zadając otwarte pytania.

Warto pamiętać, że szkoła często jest jedynym miejscem, w którym uczniowie mogą poczuć się zauważeni i docenieni. Niektórzy rodzice nadal uważają, że to zadaniem innych osób jest docenianie ich dzieci, podczas gdy w domu spotykają się przede wszystkim z krytyką i oczekiwaniem. Dlatego tak ważne jest modelowanie doceniania działań młodych ludzi.

Propozycje form docenienia:

- publiczne i indywidualne podziękowania – w zależności od osobowości ucznia, jego preferencji oraz roli, jaką odgrywa w szkolnej społeczności, warto wyrazić wobec innych uczniów wdzięczność za jego działalność; może to odbyć się podczas apelu, spotkania reprezentacji samorządu, rozmowy z dyrekcją szkoły;
- ustanowienie nagród/wyróżnień – mimo że szkoły branżowe skupiają się na kształceniu konkretnych umiejętności technicznych, warto również położyć nacisk na te miękkie; ustanawiając w tej dziedzinie nagrody, wyróżnienia, można wyraźnie docenić uczniów i pokazać społeczności szkolnej, że jest to ważny obszar nie tylko ze względów wychowawczych, dydaktycznych, lecz także społecznych;
- organizacja szczególnych wydarzeń dla samorządu uczniowskiego – istotną motywacją młodych ludzi do działania w samorządzie jest m.in. poznawanie nowych ludzi, budowanie relacji oraz realna możliwość wpływania na sprawy szkoły; by wesprzeć ich w tych aktywnościach i docenić ich pracę, można zorganizować:
 - wyjazd integracyjny,
 - warsztaty rozwijające umiejętności społeczne,
 - wspólne wyjście poza szkołę (np. na ognisko, pizzę, kręgle),
 - spotkanie z władzami gminy, powiatu.

➔ Poznajcie głosy zaangażowanych, docenionych uczniów

Fundacja Civis Polonus:

Mówisz o wielu działaniach, które wykonaliście. Myślisz, że twoi koledzy i koleżanki dostrzegają to wasze zaangażowanie?

Damian, uczeń Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Elblągu:

Szczerze, to tak. Widzę, jak o tym rozmawiają. Sami zaczęli nawet pomysły swoje dawać, przychodzić do nas i nawet się pytają, kiedy będą jakieś zebrania samorządu, żeby ogólnie przedyskutować jakieś nowe pomysły, dać coś od siebie. Więc wydaje mi się, że wychodzi to powoli na plus.

Uczeń Zespołu Szkół im. Emilii Sukertowej-Biedrawiny w Malinowie:

Kiedy przychodziłem do Malinowa, to szkoły branżowe nie były brane pod uwagę. A właśnie po tym projekcie – jak zaczęliśmy rozmawiać z panem dyrektorem, to coraz bardziej te szkoły branżowe są brane do różnych akcji. Jesteśmy bardziej doceniani, bardziej zauważani. Inni widzą, że też potrafimy pomóc, działać.

III O projekcie

Celem projektu było budowanie kultury demokratycznej i zaangażowania obywatelskiego na poziomie lokalnym oraz rozwijanie kompetencji obywatelskich uczennic i uczniów szkół branżowych przez wzmocnienie demokratycznej funkcji samorządów uczniowskich (SU).

Projekt był skierowany do szkół branżowych, gdyż to właśnie uczniowie uczęszczający do branżówek szczególnie potrzebują wsparcia w rozwoju kompetencji obywatelskich. Samorządność uczniowska w tych szkołach jest marginalizowana, a liczba godzin WOS jest o połowę mniejsza niż w liceach. W efekcie uczniowie ze szkół branżowych są grupą młodzieży, która wchodzi w dorosłe życie z mniejszymi szansami na aktywny udział w demokracji.

Przez projekt Fundacja Civis Polonus chciała dotrzeć do społeczności szkół branżowych i wspólnie opracować taki model działania samorządów uczniowskich, który pozwoli na lepsze rozwijanie demokratycznych i obywatelskich umiejętności w praktyce oraz udział wszystkich uczniów w danej szkole branżowej w procedurach demokratycznych.

W ramach działań projektowych:

- zorganizowaliśmy konferencję otwierającą projekt,
- przeprowadziliśmy badanie postaw młodzieży ze szkół branżowych pierwszego stopnia z województwa warmińsko-mazurskiego dotyczące aktywności społecznej i obywatelskiej,
- opracowaliśmy innowacyjny model działania samorządu uczniowskiego w szkołach branżowych,
- wsparliśmy zespoły szkolne we wdrażaniu ww. modelu przez szkolenia i spotkania indywidualne z nauczycielami, dyrektorami i radami pedagogicznymi,
- pilotażowo wdrożyliśmy ww. model przez włączanie każdego ucznia w proces uchwalania regulaminu SU, organizację wyborów do SU oraz podejmowanie inicjatyw oddolnych w szkole.

Projekt realizowany był od 1 listopada 2022 do 30 kwietnia 2024 roku.

Więcej o projekcie: <https://civispolonus.org.pl/projekty/demokracja-w-branzowkach-innowacyjne-podejscie-do-samorzadu-uczniowskiego-w-szkolach-branzowych>

Realizatorami projektu byli:

➔ **Fundacja Civis Polonus** – lider projektu, założona w 2004 roku fundacja zajmuje się szeroko pojętą edukacją obywatelską oraz zwiększaniem wpływu młodzieży i dorosłych na sprawy publiczne. Współpracujemy m.in. z nauczycielami, pracownikami instytucji kultury, przedstawicielami administracji publicznej. Naszymi obszarami działalności są m.in. rozwój młodzieżowych rad i samorządów uczniowskich, edukacja obywatelska młodzieży, wspieranie bibliotek i innych instytucji publicznych w rozwoju wolontariatu i otwieraniu się na mieszkańców, angażowanie społeczności lokalnych, promocja wartości europejskich oraz podejmowanie działań na rzecz klimatu. Korzystamy ze sprawdzonych metod i dbamy o upowszechnianie najwyższych standardów

działań. Wierzymy, że dobre państwo jest wspólnotą otwartych, kompetentnych i zaangażowanych obywateli.

www.civispolonus.org.pl

➔ **Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu** – partner projektu, powołany w 1999 roku decyzją Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, od 2020 roku placówka akredytowana. Misją WMODN jest gotowość i otwartość na nowe sytuacje w oświacie oraz dążenie do doskonałości w ustawicznym wspomaganie szkół i placówek oświatowych.

<https://wmodn.elblag.pl/>

Załączniki

Wzory dokumentów potrzebnych podczas organizacji wyborów reprezentacji SU

A. Wzór uchwały w sprawie ogłoszenia wyborów

Uchwała (np. **Szkolnej Komisji Wyborczej**)
(tu wpisać, kto jest autorem uchwały, np. zarząd samorządu,
Szkolna Komisja Wyborcza,
w przypadku wyborów do samorządu klasowego – np. uczniowie klasy 3a, Komisja
Wyborcza Klasy)
z dnia (tu wpisać datę przyjęcia uchwały)
w sprawie ogłoszenia terminu i miejsca wyborów do Zarządu Samorządu
Uczniowskiego / przedstawicieli Samorządu Klasowego

§ 1

Wyznacza się termin przeprowadzenia wyborów do Zarządu Samorządu
Uczniowskiego / przedstawicieli Samorządu Klasy (niepotrzebne
skreślić, w przypadku drugiego wariantu wpisać numer klasy) na kadencję
w roku szkolnym (wpisać rok szkolny)
na dzień (wpisać datę).

§ 2

Wybory odbędą się
(wpisać miejsce, np. w sali gimnastycznej, we wnęce
na II piętrze, przed sekretariatem, w sali klasy itp.) o godzinie
(wpisać godzinę bądź podać godziny, w których będą głosować poszczególne klasy)

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Podpisano:

(podpisują się uczniowie, którzy przyjęli uchwałę, np. zarząd samorządu, Szkolna Komisja Wyborcza, uczniowie wchodzący w skład danej klasy, Klasowa Komisja Wyborcza itp.)

B. Wzór uchwały powołującej komisję wyborczą

Uchwała
(tu wpisać, kto jest autorem uchwały, np. zarząd samorządu,
w przypadku wyborów do samorządu klasowego – np. klasa IIIa)
z dnia (tu wpisać datę przyjęcia uchwały)
w sprawie powołania Szkolnej/Klasowej Komisji Wyborczej

§ 1

W celu zorganizowania i przeprowadzenia wyborów do Zarządu Samorządu Uczniowskiego / przedstawicieli Samorządu Klasy (niepotrzebne usunąć, w przypadku drugiego wariantu wpisać numer klasy) w roku szkolnym (wpisać rok szkolny) powołuje się Szkolną Komisję Wyborczą.

§ 2

W skład Szkolnej Komisji Wyborczej wchodzi:
Przewodniczący Szkolnej Komisji Wyborczej
(wpisać imię i nazwisko oraz klasę ucznia)
Zastępca Przewodniczącego Szkolnej Komisji Wyborczej –
.....
(wpisać imię i nazwisko oraz klasę ucznia)
Członkowie Szkolnej Komisji Wyborczej: (poniżej wpisać imiona i nazwiska uczniów oraz ich klasy)

..... klasa
..... klasa
..... klasa
..... klasa
..... klasa
..... klasa

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Podpisano:

(podpisują się uczniowie, którzy przyjęli uchwałę, np. zarząd samorządu, uczniowie wchodzący w skład danej klasy itp.)

KARTA WYBORCZA

Głosowanie w sprawie wyborów przedstawicieli Zarządu Samorządu Uczniowskiego

w (wpisać nazwę szkoły)
w roku szkolnym (wpisać rok szkolny)

**Instrukcja: Możesz oddać tylko jeden głos na wybranego kandydata.
Postaw znak X w odpowiedniej kratce kolumny GŁOS.**

IMIĘ I NAZWISKO	klasa	GŁOS

MIEJSCE NA PIECZĘĆ SZKOŁY

PROTOKÓŁ

Z wyborów do Zarządu Samorządu Uczniowskiego / przedstawicieli Samorządu Klasy

przeprowadzonych dnia (wpisać datę)

w (wpisać nazwę szkoły)

W wyborach wzięło udział (podać liczbę) uczniów.

Oddano (podać liczbę) głosów nieważnych,
tzn. nie zaznaczono kandydatów bądź zaznaczono więcej, niż było to dozwolone.

W wyniku wyborów do Zarządu Samorządu Uczniowskiego weszli:

..... uzyskując (wpisać liczbę) głosów

..... uzyskując (wpisać liczbę) głosów

..... uzyskując (wpisać liczbę) głosów

..... uzyskując (wpisać liczbę) głosów

..... uzyskując (wpisać liczbę) głosów

Wyniki pozostałych kandydatów:

..... uzyskał/a (wpisać liczbę) głosów

..... uzyskał/a (wpisać liczbę) głosów

..... uzyskał/a (wpisać liczbę) głosów

Podpisano:

(podpisują się uczniowie wchodzący w skład Szkolnej/Klasowej Komisji Wyborczej)

Scenariusz lekcji na temat wyborów reprezentacji SU

Temat: Samorząd ma moc

Cele lekcji:

Po zajęciach uczniowie:

- są świadomi swojej przynależności do samorządu uczniowskiego,
- wskazują obszary działalności samorządu uczniowskiego,
- są świadomi wagi wyborów przedstawicieli samorządu uczniowskiego,
- potrafią określić cechy dobrego kandydata,
- wiedzą, w jaki sposób mogą uczestniczyć w wyborach do SU w swojej szkole.

Metody nauczania: rozmowa kierowana, burza mózgów, dyskusja

Formy pracy: indywidualna, grupowa, zbiorowa

Pomoce: regulamin SU, duże arkusze papieru, flamastry/kredki, materiał dodatkowy w załączniku

Wprowadzenie (5 min)

Przy wejściu uczniów do klasy nauczyciel wręcza każdemu uczniowi karteczkę z napisaną/wydrukowaną literą S. Podkreśla, że aby ćwiczenie się udało, nie można jej pokazywać innym. Wita się z uczniami i prosi, by zajęli swoje miejsca. Informuje wszystkich, że wśród uczestników lekcji znajdują się osoby, które wylosowały kartki z symbolem „S”, oznaczają one przynależność do samorządu uczniowskiego. Prosi, by ci uczniowie wstali. Na każdej karteczce znajduje się litera S, w związku z czym wstają wszyscy. Nauczyciel pyta, dlaczego każdy otrzymał taką samą karteczkę. W razie potrzeby nauczyciel wyjaśnia, że samorząd uczniowski tworzą wszyscy uczniowie szkoły. Podkreśla, że zarząd (użyj nazwy reprezentacji SU stosowanej w twojej szkole) samorządu nie jest tym samym co samorząd uczniowski. Zarząd reprezentuje samorząd, czyli wszystkich uczniów szkoły. Na koniec wprowadzenia przedstaw temat i cele lekcji.

Rozwinięcie (35 min)

Nauczyciel pyta uczniów, czym zajmuje się samorząd uczniowski w ich szkole. Wszystkie odpowiedzi zapisuje po jednej stronie tablicy. Uczniowie mogą wymienić np.:

- organizację szkolnych uroczystości i dyskotek,
- prowadzenie akcji wolontaryjnych,
- obchody świąt itp.

Następnie nauczyciel wyświetla (ewentualnie pokazuje plakat) prawa, które ustawa Prawo oświatowe przyznaje samorządowi uczniowskiemu (art. 85 ustawy). Podkreśla, że zadaniem samorządu jest przede wszystkim informowania nauczycieli i dyrekcji o problemach i potrzebach młodych ludzi, poszukiwanie sposobów ich zaspokojenia oraz samodzielne wdrażanie własnych inicjatyw. Samorząd może zatem przedstawiać

wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły. Sprawne działanie samorządu zależy od zaangażowania i kompetencji uczniów, którzy włączają się w jego pracę.

Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Każdej wręcza duży arkusz papieru. Zadaniem każdej grupy uczniów jest narysowanie portretu dobrego kandydata do zarządu samorządu uczniowskiego. Powinni na tym rysunku odpowiedzieć na pytania: jakimi cechami odznacza się dobry kandydat? Co robi dobry kandydat? Każda grupa wybiera maksymalnie pięć najważniejszych ich zdaniem cech i przygotowuje uzasadnienie tego wyboru.

Prace uczniów są umieszczane w widocznym dla wszystkich miejscu, a przedstawiciele grup je omawiają. Nauczyciel podsumowuje pracę uczniów, wymieniając najważniejsze cechy dobrego kandydata.

Nauczyciel inicjuje rozmowę z uczniami o zasadach i przebiegu wyborów w waszej szkole (informacje z regulaminu samorządu uczniowskiego). Omówi je krok po kroku. Możesz wykorzystać oś z listą kolejnych działań (załącznik).

Na koniec upewnij się, czy uczniowie mają pytania dotyczące organizacji wyborów lub zadań samorządu. Wyjaśnij je lub zachęć pozostałych uczniów do udzielania odpowiedzi.

Załącznik

- 1 Powołanie komisji wyborczej i przygotowanie planów pracy
- 2 Rejestracja kandydatów
- 3 Komisja wyborcza informuje uczniów o zasadach i harmonogramie prowadzenia wyborów oraz przygotowuje: listy wyborców, karty do głosowania (ankietę online)
- 4 Spotkanie kandydatów i komisji wyborczej z dyrekcją szkoły
- 5 Kampania wyborcza
- 6 Debata wyborcza
- 7 Cisza wyborcza
- 8 Dzień wyborów
- 9 Zliczenie głosów i ogłoszenie wyników wyborów
- 10 Podsumowanie wyborów: co nam się udało? Z czym mieliśmy trudności?

Podsumowanie (5 min)

Nauczyciel pyta, czy uczniowie czują się przygotowani do działania w samorządzie uczniowskim. Do czego tak, do czego nie? Co by im pomogło, by czuć się lepiej?

Scenariusz lekcji na temat regulaminu SU

Temat: Istota samorządności uczniowskiej – przygotowanie do tworzenia regulaminu SU

Proponujemy, by na początku roku szkolnego każda klasa na godzinie wychowawczej przemyślała, w jaki sposób mają działać organy samorządu uczniowskiego w waszej szkole. Ta lekcja stanowi pierwszy krok w procesie tworzenia regulaminu SU.

Cele lekcji:

Po zajęciach uczniowie:

- rozumieją, czym jest ten samorząd (definicja pojęcia),
- znają ustawowe uprawnienia samorządu uczniowskiego.

Metody nauczania: rozmowa kierowana, burza mózgów, dyskusja

Formy pracy: grupowa, zbiorowa

Pomoce: zapis z ustawy Prawo oświatowe na temat samorządu uczniowskiego (art. 85)

Wprowadzenie (10 min)

Nauczyciel pisze na tablicy słowo SAMORZĄDZENIE. Podkreśla część RZĄDZENIE i pyta, z czym uczniom kojarzy się to słowo. Zapisuje podawane skojarzenia.

Następnie pyta uczniów, co oznacza według nich przedrostek SAMO- w tym pojęciu. Zapisuje podawane znaczenia.

Podsumowując, nauczyciel podaje definicję pojęcia samorząd:

Samorząd to ustalony przez prawo zakres kompetencji, które są przyznawane danej społeczności w celu podejmowania decyzji jej dotyczących, reprezentowania jej interesów przed organami państwa oraz realizowania zadań zawartych w ustawach lub innych aktach prawnych. <https://zpe.gov.pl/a/przeczytaj/DwdXMPvOI>

Rozwinięcie (25 min)

Nauczyciel zaprasza uczniów do ćwiczenia wyobraźni – ich zadaniem jest wymyślenie na nowo ich szkolnego samorządu uczniowskiego.

Uczniowie są dzieleni losowo na cztery grupy. Każda z nich dostanie jedno pytanie i ma przygotować na nie odpowiedź. Uczniowie mają na to zadanie 10 minut. Następnie przedstawiciel każdej z grup ma dwie minuty na zaprezentowanie odpowiedzi.

- Na jakie ważne kwestie w życiu szkoły chcielibyście mieć wpływ?
- W jaki sposób chcecie wyrażać swoje opinie o tym, jak działa szkoła, co wam się w niej podoba, a co chcielibyście ulepszyć?

- W jaki sposób chcecie zgłaszać swoje pomysły na to, jak można usprawnić coś w szkole?
- Czy będą wam potrzebni reprezentanci, pośrednicy?

UWAGA: Te pytania odnoszą się bezpośrednio do podstawowej kompetencji samorządu uczniowskiego, czyli wyrażania opinii i zgłaszania wniosków w sprawach szkoły. Zacytuj uczniom zapis art. 85 pkt 5 ustawy Prawo oświatowe:

„Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:

- 1) *prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;*
- 2) *prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;*
- 3) *prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;*
- 4) *prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej;*
- 5) *prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi w porozumieniu z dyrektorem;*
- 6) *prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu”.*

Nauczyciel inicjuje krótką dyskusję na temat odpowiedzi na pytania i spisuje te, na które wszyscy się zgadzają.

Podsumowanie (10 min)

Nauczyciel dziękuje uczniom za ich wkład pracy i kreatywność. Wraz z uczniami zastanawia się, co można zrobić, żeby te propozycje wcielić w życie. Informuje uczniów, że właśnie przystąpili do tworzenia regulaminu SU.

Scenariusz pracy grupy roboczej ds. opracowania projektu regulaminu SU

Cel: Opracowanie w sposób partycypacyjny projektu nowego regulaminu samorządu uczniowskiego

Krok 1: Planowanie pracy nad regulaminem

Nauczyciel zaprasza chętnych uczniów do planowania procesu uchwalania regulaminu SU, tak by wszystkie kluczowe etapy zostały uwzględnione, a szczególnie:

- lekcje na temat istoty SU i jego regulaminu,
- opracowanie wstępnej propozycji regulaminu,
- konsultacje wstępnej wersji regulaminu z innymi uczniami (element partycypacji),
- opracowanie ostatecznej wersji regulaminu uwzględniającej uwagi z konsultacji,
- poddanie pod głosowanie ostatecznej wersji regulaminu.

Gdy harmonogram zostanie spisany, nauczyciel prosi uczniów, by zdecydowali, w jaki sposób chcą poinformować wszystkich uczniów szkoły o tym, że proces opracowania regulaminu właśnie się zaczyna.

Uczniowie wymieniają te sposoby, a następnie decydują, które z nich wykorzystają. Następnie dzielą się zadaniami, ustalają, która osoba/grupa podejmie się wykonania poszczególnych działań informacyjnych.

Krok 2: Lekcje wychowawcze na temat SU oraz tworzenia regulaminu

Uczniowie albo nauczyciele przeprowadzą we wszystkich klasach lekcje na temat istoty samorządności uczniowskiej (mogą skorzystać ze scenariuszy – załączniki 2 i 3). Podczas tych lekcji wszyscy uczniowie, którzy mają chęć pracować w grupie roboczej, są zapraszani na spotkanie, podczas którego będą formułować założenia regulaminu, jest podawana data, godzina i miejsce spotkania.

Krok 3: Otwarte spotkanie na temat regulaminu – praca grupy roboczej

Formułowanie wstępnego projektu regulaminu SU będzie polegało na udzieleniu odpowiedzi na kilka kluczowych pytań.

Nauczyciel informuje uczniów, że ta część działań grupy służy wypracowaniu wstępnego regulaminu wybierania i działania organów SU. Podkreśla, że regulamin ten ma w jak największym stopniu oddawać to, w jaki sposób ma działać samorząd uczniowski w danej szkole.

Ważne, by nauczyciel uczulił uczniów na to, by nie sugerowali się rozwiązaniami, które do tej pory były przyjęte w szkole, choć oczywiście warto wziąć je pod uwagę.

Pytanie 1. Co mogą robić organy samorządu uczniowskiego w naszej szkole?

Nauczyciel mówi uczniom, że to, jakie będą organy SU oraz w jaki sposób będą je uczniowie wybierać, jest kwestią wtórną w stosunku do pytania pierwotnego – co te organy mają robić? Jaka jest ich rola? Wskazuje, że zakres działania samorządów uczniowskich w szkołach jest określony przez ustawę Prawo oświatowe. Uprawnienia samorządu uczniowskiego z niej wynikają, gdyż różnego typu instytucje w państwie prawnym działają na podstawie i w granicach prawa.

Nauczyciel dzieli uczniów na pięć grup. Każdej z nich daje fragment art. 85 ustawy Prawo oświatowe opisującego kompetencje SU. Prosi uczniów, by dopisali konkretne działania, które SU może wykonywać na podstawie danego zapisu.

Po 10 minutach każda grupa przedstawia te działania i zapis prawny je umożliwiający.

Podsumowanie: Uczniowie wiedzą już, co może robić samorząd uczniowski. Nauczyciel pyta uczniów, które z tych działań są ich zdaniem najważniejsze i dlaczego. Zaznacza, że tym najważniejszym trzeba będzie poświęcić najwięcej uwagi w dalszych pracach.

Pytanie 2. W jaki sposób ma być zorganizowany SU w naszej szkole, by był skuteczny?

Nauczyciel zachęca do zastanowienia się, w jaki sposób SU powinien być zorganizowany w ich szkole, by skutecznie realizować te działania. Pytanie o organizację jest właśnie pytaniem o to, jakie organy ma mieć szkolny SU.

Możliwe są różne rozwiązania. Warto na początku omówić obecnie obowiązujące zasady i zidentyfikować ich wady i zalety.

Następnie trzeba się zastanowić, jakie inne rozwiązania organizacyjne są możliwe i pomocne do osiągnięcia stanu, w którym zadania SU będą realizowane skutecznie, a zaangażowanie w działania samorządowe uczniów będzie przyjemnością.

W tym celu nauczyciel dzieli uczniów na kilka grup. Nie mogą być zbyt liczne, żeby każdy miał pole do wypowiedzi. Prosi, by każda grupa zanotowała swoje pomysły, a potem przedstawiła je wszystkim. Niech każda grupa otrzyma informację zwrotną dotyczącą swojego pomysłu od kolegów i koleżanek. Uczniowie z pozostałych grup wskażą, co im się podoba w pomysle i dlaczego oraz jakie modyfikacje warto w nim wprowadzić.

UWAGA: Ważne, żeby każda grupa zapisała swoje pomysły.

Wśród różnych pomysłów organizacyjnych można wymienić:

- radę trójek klasowych,
- radę przewodniczących klas,
- radę szkolnego SU wybraną z ogółu uczniów,
- zgromadzenie wszystkich uczniów,
- grupy zadaniowe tematyczne, do których z każdej klasy będą wybierani przedstawiciele,
- oraz wiele innych rozwiązań.

Pytanie 3. Jaki sposób organizacji SU będzie najlepszy? Podejmujemy decyzję wstępną.

Nauczyciel inicjuje dyskusję nad propozycjami. W wyniku dyskusji jest wybierana i spisywana wstępna propozycja na organizację samorządu uczniowskiego w szkole.

Pytanie 4. W jaki sposób mają być wybierane organy samorządu uczniowskiego?

Uczniowie wiedzą już, jakie organy w ich szkole będą najskuteczniej realizowały samorządność uczniowską. Teraz przychodzi czas na zaprojektowanie sposobu ich wybierania. Nauczyciel dzieli uczniów losowo na cztery grupy. Każda z grup przygotowuje swoje pomysły. Po 10 minutach następuje wymiana składu „stolików” – część każdej grupy przechodzi do innych grup, zapoznaje się z ich pomysłami, przedstawia „własne”. Następnie na forum grupy są omawiane pomysły i jest wybierany jeden z nich lub w wyniku inspiracji powstaje nowy.

Pytanie 5. W jaki sposób organ samorządu uczniowskiego będzie działał?

Regulamin SU ma również rozstrzygać sposób, w jaki samorząd będzie pracował na co dzień.

Zadaniem dla uczniów jest zatem zastanowienie się:

1. W jaki sposób organ SU ma się spotykać? Jak często?
2. W jaki sposób ma sprawozdawać innym uczniom swoje działania?
3. W jaki sposób ma się kontaktować z ogółem uczniów?
4. W jaki sposób ma informować o swojej działalności pozostałych uczniów?
5. W jaki sposób uczniowie mają przedstawiać organowi SU swoje problemy?
6. W jaki sposób organ SU będzie przekazywał sprawy zgłaszane przez uczniów dyrekcji?

Odpowiedzi na te pytania uczniowie udzielają, pracując w sześciu grupach. Piszą swoje propozycje na kartkach/flipchartach. Następnie prezentują je reszcie grupy i wspólnie cała grupa szczegółowo analizuje propozycje, komentuje, sugeruje dodatkowe zapisy. Przedstawiciele poszczególnych grup notują uwagi. Następnie grupy siadają do komputerów i spisują swoje ustalenia.

Przygotowanie i realizacja procesu konsultacji ze społecznością uczniowską

Założenia regulaminu SU już powstały. Należy je zatem przygotować do upublicznienia. Proponujemy, żeby grupę projektową podzielić na cztery podgrupy:

Legislatorów – osoby, które sformułują poszczególne punkty regulaminu na podstawie udzielonych odpowiedzi na pytania. Uczniowie mogą wzorować się tu na stylu pisania regulaminów stosowanych w szkole. Warto, by nauczyciel dopilnował, by język nie był specjalistyczny i był zrozumiały – to przecież regulamin pisany dla uczniów i przez uczniów.

PR-owców – grupę, która zachęci uczniów do wypowiedzenia się na temat propozycji regulaminu. Zadaniem grupy jest obmyślenie i zrealizowanie sposobów dotarcia do pozostałych uczniów.

Konsultantów – zadaniem tej grupy jest zbieranie opinii o regulaminie wśród pozostałych uczniów. Można użyć różnych metod, np. stworzyć formularz zbierania opinii, założyć adres e-mail, na który będą spływać uwagi itp.). Rolą konsultantów jest również – wraz z nauczycielem prowadzącym grupę zadaniową – zwrócenie się do wychowawców z prośbą o omówienie propozycji regulaminu na lekcjach wychowawczych.

Komisja wyborcza – przygotowuje głosowanie nad regulaminem, które będzie przeprowadzone po konsultacjach i uwzględnieniu uwag.

Uczniowie powinni swobodnie dobrać się w te grupy, zgodnie ze swoimi zainteresowaniami i możliwościami. Niech każda grupa przygotuje plan swojej pracy, a następnie przedstawi go reszcie. Ułóżcie harmonogram wspólny tak, by poszczególne działania zgrały się w czasie (np. legislatorzy muszą skończyć swoją pracę, żeby możliwe było konsultowanie). Uczniowie następnie wdrażają go w życie.

Uwzględnienie uwag i opracowanie ostatecznej wersji regulaminu

Kolejne spotkanie powinno być poświęcone zebraniu uwag, omówieniu ich oraz podjęciu decyzji o ich uwzględnieniu. Następnie legislatorzy wpisują zmiany.

UWAGA: Aktualną wersję regulaminu po konsultacjach, która ma zostać poddana głosowaniu, należy upowszechnić w szkole – warto się zastanowić, w jaki sposób.

Scenariusz lekcji poświęconej zbieraniu opinii i wniosków uczniów

Temat: Diagnozujemy potrzeby uczennic i uczniów oraz identyfikujemy sprawy do załatwienia

W każdej klasie wychowawca lub przedstawiciele samorządu uczniowskiego przeprowadzą lekcję, której celem będzie zebranie opinii i sformułowanie wniosków uczniów na temat działania szkoły (czyli uczniowie realizują podstawowe uprawnienia samorządu uczniowskiego zapisane w Prawie oświatowym). Oto pomysł na prosty plan tej lekcji.

Cele lekcji:

Po zajęciach uczniowie:

- rozumieją, czym jest ten samorząd (definicja pojęcia)
- znają ustawowe uprawnienia samorządu uczniowskiego.

Metody: rozmowa kierowana, burza mózgów, dyskusja

Formy pracy: indywidualna, grupowa, zbiorowa

Pomoce: regulamin SU

Wprowadzenie:

Nauczyciel/uczeń informuje uczennice i uczniów, że:

- ta lekcja jest częścią projektu „Demokracja w branżówkach – innowacyjne podejście do samorządu uczniowskiego w szkołach branżowych”¹²;
- celem lekcji jest zebranie opinii i wniosków uczennic i uczniów na temat działania szkoły; opinie te następnie zostaną podsumowane i zostanie sporządzona lista spraw ważnych dla uczennic i uczniów, które powinny być załatwione w szkole;
- od tego, na ile poważnie potraktujemy to zaproszenie do podzielenia się własnymi opiniami, zależy, na ile w przyszłości dorośli pracownicy szkoły będą gotowi do pytania młodych ludzi o zdanie;
- opinie zostaną omówione na spotkaniu reprezentacji SU z dyrekcją/gronem pedagogicznym;
- lekcja ta ma na celu realizację ważnego prawa uczniów, zapisanego w ustawie Prawo oświatowe. Czytamy w art. 85, że „samorząd może przedstawiać radzie szkoły, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły”. Ważne, żeby prowadzący lekcję przywołał ten zapis ustawowy.

12 Więcej o projekcie: <https://civispolonus.org.pl/projekty/demokracja-w-branzowkach-innowacyjne-podejscie-do-samorzadu-uczniowskiego-w-szkolach-branzowych>

Uczniowie są dzieleni na czteroosobowe grupy (można wymieszać uczniów przez odliczenie np. do pięciu, jeśli jest około 20 osób).

Każda grup dostaje kartkę A4, na której uczniowie mają zapisać wspólnie ustalone odpowiedzi na pytanie „**Co się wam podoba w naszej szkole?**” (warto pytanie zapisać na tablicy). Uczniowie mają 10 minut na wypisanie jak największej liczby kwestii. Następnie przedstawiciele grup odczytują, co im się podoba w szkole.

Każda grupa dostaje kolejną kartkę A4, na której uczniowie mają zapisać odpowiedzi na pytanie „**Co chcielibyście ulepszyć w naszej szkole?**” (warto pytanie zapisać na tablicy). Grupy uczniów mają 10 minut na wypisanie jak największej liczby kwestii. Następnie przedstawiciele grup odczytują, co chcieliby ulepszyć w szkole.

UWAGA: Jeśli rozpocznie się dyskusja – ktoś powinien notować na tablicy lub flipcharcie wrażenia, opinie. Dzięki temu wszyscy będą lepiej rozumieć, co stoi za poszczególnymi opiniami.

Zakończenie:

Prowadzący dziękuje uczniom za podzielenie się opiniami i pomysłami.

- Przypomina, że reprezentacja samorządu uczniowskiego jest właśnie od tego, żeby zbierać potrzeby i opinie oraz przekazywać je dalej – do osób dorosłych, od których zależy zmiana.
- Informuje, że takie dyskusje są także prowadzone w innych klasach. Po każdej z nich jest zbierana lista wniosków i opinii. Następnie dyrekcja i reprezentacja SU wybiorą sprawy do zmiany. Nad nimi będzie trwała wspólna praca, tak by zmiany zaszły. Dzięki temu szkoła powinna funkcjonować w sposób bardziej przyjazny dla młodych ludzi.

REKOMENDACJA: Powyższy pomysł na prostą diagnozę w klasach jest próbą odpowiedzi na powszechną bolączkę. Taką mianowicie, że działania reprezentacji samorządu uczniowskiego najczęściej nie są uzgadniane z uczniami i nie odpowiadają na ich potrzeby. W efekcie mamy do czynienia z odseparowaniem reprezentacji SU od reszty uczniów. To daje większości uczennic i uczniów przykre poczucie, że reprezentacja SU nie działa w ich imieniu. A ten prosty pomysł włącza **WSZYSTKICH** do refleksji i zachęca do zgłaszania opinii we wszystkich sprawach szkoły.

Scenariusz lekcji o bezpieczeństwie klimatycznym

Kryzys klimatyczny jest jednym z największych wyzwań, z którymi mierzy się obecnie ludzkość. Ten bardzo ważny temat jest jednak nieobecny w podstawie programowej nauczania w szkole branżowej i w innych szkołach. Dlatego tak ważne jest, by młodzi ludzie mieli okazję zdobyć rzetelną wiedzę o nim oraz zwiększyć motywację do podejmowania konkretnych działań, które przyczynią się do pozytywnej zmiany.

Zależy nam na tym, by młodzi ludzie byli świadomi GLOBALNYCH WYZWAŃ związanych ze zmianami klimatycznymi oraz zyskali wiedzę o tym, jak prowadzić LOKALNE DZIAŁANIA na rzecz zrównoważonego rozwoju. Wierzymy bowiem, że nie można zostawić młodzieży jedynie z przerażającymi informacjami o nadchodzącej katastrofie klimatycznej, ale należy dać jej nadzieję w postaci poczucia własnego sprawstwa i możliwości przyczyniania się do pozytywnych zmian na miarę jej możliwości.

Po zajęciach uczennice i uczniowie:

- rozumieją, że zmiany klimatyczne mają miejsce i są poważnym zagrożeniem dla ludzkości;
- znają źródła rzetelnej wiedzy na temat zmian klimatycznych i śledzą informacje o nich w mediach społecznościowych;
- potrafią wskazać obszary, w których konieczne jest podjęcie działań na rzecz bezpieczeństwa klimatycznego;
- umieją pokazać konkretne codzienne zachowania, które przyczyniają się do zatrzymania kryzysu klimatycznego, szczególnie na terenie szkoły.

Uczestniczki i uczestnicy wychodzą z lekcji z przekazem:

- zagrożenie klimatyczne jest bardzo poważne, ale ludzkość ma wszelkie środki, by skutecznie odpowiedzieć na to zagrożenie;
- proekologiczne działania są w zasięgu młodych ludzi i warto, by oni oraz ich bliscy je podjęli;
- podstawą działania jest wiedza, nowe technologie dają nam do niej dostęp. Szukajmy jej i dzielimy się nią z innymi. Nie bądźmy obojętni!

Metody:

- rozmowa kierowana,
- praca ze źródłami internetowymi,
- rozwiązywanie problemu,
- dyskusja.

Pomoce: rzutnik i komputer, smartfony uczestników, przybory do pisania, prezentacja wraz z filmem, dostępna na prośbę po wysłaniu e-maila na adres fundacja@civispolonus.org.pl

Lekcja odpowiada na następujące potrzeby:

- **Potrzeba podjęcia realnych działań wobec przerażających informacji o globalnej katastrofie klimatycznej.** Do dzieci i młodych ludzi dociera coraz więcej

różnych informacji o tzw. globalnej katastrofie klimatycznej. Faktem jest, że to oni w największym stopniu będą odczuwać skutki zmian klimatu opisywane m.in. przez ekspertów ONZ.

Według ekspertów Panelu Klimatycznego ONZ – IPCC nasza bierność w walce ze zmianami klimatu może skończyć się globalną katastrofą klimatyczną. Faktem jest, że proces ten już się rozpoczął: temperatura na Ziemi rośnie – obecna dekada jest najcieplejszą dekadą od ponad 100 lat nie tylko w Polsce. Liczba ekstremalnych zjawisk pogodowych przybiera na sile i rośnie. Wymiera wiele gatunków roślin i zwierząt.

Obecnie młodzi ludzie podejmują działania protestacyjne m.in. w ramach Młodzieżowego Strajku Klimatycznego (czyli w ramach grupy uczennic i uczniów z całej Polski, którzy nie zgadzają się na ignorowanie kluczowego dla ich przyszłości problemu). Podczas tej lekcji odpowiadamy na niepokoje młodych ludzi oraz potrzebę podjęcia działań, oferując im możliwość zmieniania swojego najbliższego otoczenia oraz własnych zachowań, by przyczynić się do zmniejszania skutków ocieplania klimatu.

- **W podstawie programowej brak konkretnych treści poświęconych kryzysowi klimatycznemu, jego przyczynom i skutkom dla naszego społeczeństwa oraz ludzkości.** Nauczyciele nie mają narzędzi w postaci treści podstawy programowej, które legitymizowałyby podejmowanie tematów dotyczących globalnych zależności w kontekście katastrofy klimatycznej. Dlatego tak ważne jest, by w ramach dodatkowych projektów młodzi ludzie mieli możliwość rozmawiania o wyzwaniach klimatycznych i planowania własnych działań, które będą na nie odpowiedzią.

Wstęp

Nauczyciel wita uczennice i uczniów, przedstawia im cele lekcji.

Część 1. Kryzys klimatyczny to fakt

Celem tej części lekcji jest sprawienie, by uczennice i uczniowie zdobyli wiedzę i pewność, że zmiany klimatu i związane z tym zagrożenie są faktami. Traktujemy młodych ludzi poważnie, przekazujemy rzetelne informacje na temat bezpieczeństwa klimatycznego.

Niebezpieczne zmiany klimatu jako fakt: nauczyciel wyświetla film włączony do prezentacji. Nauczyciel rozmawia z uczestnikami o ich refleksjach po obejrzeniu filmu, zbiera ich wrażenia w formie luźnej dyskusji.

Nauczyciel zaprasza uczestników do skorzystania z internetowego kalkulatora śladu węglowego. Dzięki temu uczestnicy rozumieją, że każdy przyczynia się do kryzysu klimatycznego i musi zmienić swoje zachowania. Uczestnicy uzupełniają na swoich telefonach kalkulator śladu. Chętni uczniowie dzielą się wynikami. Następnie nauczyciel krótko je omawia, wskazując, że nasz styl życia zagraża bezpieczeństwu klimatycznemu i ludzkości.

Podsumowanie: Świat nauki nie ma wątpliwości, że ocieplenie klimatu ma miejsce, jest wynikiem działań człowieka i tylko człowiek może te zmiany zatrzymać.

Nauczyciel prosi uczniów, by znaleźli w swoich mediach społecznościowych profil „Nauka o klimacie”. Wyjaśnia, że jest to wiarygodna inicjatywa naukowców, którzy tłumaczą

zmiany klimatyczne, zachęca uczniów, by zaczęli obserwować tę inicjatywę oraz poznali jej stronę internetową.

Część 2. Działania, które możemy podjąć na co dzień, by pokonać kryzys klimatyczny

Celem tej części lekcji jest pokazanie, że choć sytuacja jest poważna, każdy z nas może przyczynić się swoimi codziennymi działaniami do pozytywnej zmiany. Uczniowie wygenerują pomysły na działania edukacyjne albo wprowadzające pewne zmiany.

Nauczyciel mówi, że teraz jest dobry moment, by powstrzymać katastrofę klimatyczną: LUDZKOŚĆ MA NIEZBĘDNE ŚRODKI KU TEMU – na poziomie jednostki, szkoły, społeczności lokalnej, Polski, Europy.

Praca w grupach:

Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że teraz ich zadaniem jest sporządzenie listy pomysłów na konkretne działania edukacyjne lub praktyczne na terenie szkoły lub w społeczności lokalnej, które przyczyniają się do budowania lepszego, zielonego świata.

Nauczyciel dzieli uczniów na grupy i prosi, żeby w swoich grupach wymyślili konkretne działania, które warto podjąć, by zadbać o klimat: co mogą zrobić sami, co można zrobić w całej szkole, a co w społeczności lokalnej. Na tę pracę jest przeznaczony 10 minut. Każda grupa wybiera sprawozdawcę – osobę, która przedstawi wyniki jej pracy pozostałym uczestnikom.

Każda grupa wywiesza plakat ze swoimi pomysłami (karty) na ścianie, a autorzy pomysłów podpisują się pod nimi. Nauczyciel zachęca, żeby wypełnione karty pozostały w klasie na dłużej.

Podsumowanie

Nauczyciel dziękuje uczestniczkom i uczestnikom za udział w lekcji. Podkreśla, że pierwszym krokiem do zatrzymania negatywnych zmian klimatycznych jest zwiększenie własnej wiedzy na temat wyzwań oraz możliwych sposobów działania.

Fundacja Civis Polonus
Bagatela 10 lokal 34a i 47
00-585 Warszawa
civispolonus.org.pl